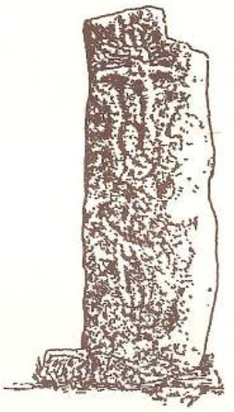
ISTRSKE TEME

LIST ZA SLOVENSKO ISTRO

Letnik 1 | avgust 1998 | številka 2 | cena 200 SIT

Duša Krnel Umek

SVETOVLJANSKO IN DOMAČIJSKO

Novi list za slovensko Istro bo pred marsikoga postavil vprašanje, zakaj je potreben še en "lokalni list". Razmišljanje o naši vlogi v sedanjem času je znova odprlo razpravo o razlikah med svetovljanskim in domačijskim. Svetovljanstvo se pogosto postavlja kot nasprotje domačijskega, odprtost nasproti zaprtosti, duhovna širina nasproti ozkosti v razmišljanju. Pri tem se uporablja izraz domačijskost tudi za pojave, ki kažejo zanimanje za domače in cenijo lastno. Pretirana slovenska težnja po navideznem svetovljanstvu in zanikanje domačega, nezanimanje za domoznanstvo in sramovanje pred lastnim nacionalnim izvirom, jezikom in kulturo, imajo zgodovinske korenine in psihološke razsežnosti. Samo dejstvo, da smo si ustvarili lastno državo šele ob koncu drugega tisočletja, govori, da se skozi stoletja niso razvijale državne institucije, ki bi v simbolnem smislu in v realnem življenju uveljavljale nacionalne interese in krepile nacionalni ponos. V duhovnem smislu pomeni pri posamezniku pomanjkanje samozavesti in državniške drže, v družbenem pa premajhno pripravljenost za oblikovanje skupnih ciljev bodisi na lokalnem ali na širšem državnem nivoju.

Poznavanje lastne zgodovine bi pripomoglo k razumevanju zgodovinskega dogajanja kot sosledja vzrokov in posledic. Zato je zmotno prepričanje, da smo Slovenci pred dvesto leti s Prešernom in Linhartom prešli nasprotje med dvema smerema svetovljansko in domačijsko, od katerih je ena pozitivna in naj bi nas peljala v napredek, druga pa negativna. Če sta ti dve nasprotji res bili, primera gotovo nista bila izbrana ustrezno, ker je problem drugje. Prešeren je s svojo literarno smerjo in nasledniki do današnjih dni reševal vprašanje za področje umetnosti in dokazal, da je slovenski jezik dovolj bogat, da se v njem da izraziti najzahtevnejše pesniške oblike in vsebine. V kulturi je bila ta smer od tedaj vedno močna, zato smo se, kar se pogosto poudarja, Slovenci ohranili kot narod.

Na zgodovinskem in drugih strokovno-znanstvenih področjih pa se je slovenski jezik počasneje uveljavljal. Malo znano je, da je bil Anton Linhart poleg tega, da je bil dramatik in znan po igrah Ta veseli dan ali Matiček se ženi in Županova Micka, tudi zgodovinar, ki je napisal naše prvo obsežno zgodovinsko delo, ki je pomembno tudi za etnološko stroko: Versuch einer Geschichte von Krain und den brigen Lndern der sdlichen Slaven Oesterreichs (Laibach 1788). Problem je v tem, da je delo napisal samo v nemščini in je bilo prevedeno v slovenščino Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije (Ljubljana 1981) skoraj po dvesto letih. S tem je začrtal pojmovanja svetovljanstva, ki se vleče v delu slovenskega razumništva do današnjih dni. Še danes velja prepričanje, da je delo bolj znanstveno, če je pisano v tujem jeziku in objavljeno v tujini.

Nadaljevanje na 2. strani

Iz vsebine:

AKTUALNA TEMA - Avgust Danilo Pucer: Afera Brič
ŽIVIJO MED NAMI - Leda Dobrinja: Srečanja z Viktorjem Snojem
ODŠLI SO - Božena Bordon Škrinar: Globoko so korenine
POBUDE - Bert Pribac: Slovenske spravne motnje
DOMOZNANSTVO - Zdravko Mihec: Dnevnik iz Afrike
IZ VAŠIH PREDALOV - Pri spomeniku padlih skojevk
IZ MOJIH ZAPISKOV - Silvan Prodan: Razsežnosti nekega srečanja
MISLI - Avgust Danilo Pucer: Na robu prepada
PO NAVDIHU ISTRE - Marta Balaban Koprivc: Z barvami, ki jih daje narava

Armid Novak

GLAGOLICA V SLOVENSKI ISTRI

Ob obisku v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani ob urejanju vključitve naših Tem v sistem ISSN sem na stenskem koledarju zagledala znane črke glagolice. Pogledala sem in preletela koledar, ki je predstavljal sedem svetovnih pisav. Med njimi je bila tudi glagolica. Ob kratki tekstovni predstavitvi ni bilo podatka, da je bila pisava prisotna tudi na slovenskem prostoru v Istri. Naši raziskovalci se niso lotili preučevanja njenega pomena za narodno zgodovinopisje. Prepuščena je tujim (s tem se na primer ukvarjata avstrijska raziskovalka Maderjeva ter hrvaški znanstvenik Fučić) in domačim samoinicianitvnim raziskovalcem. Eden izmed teh je Armid Novak, učitelj in pravnik v pokoju iz Kort. O njegovem brskanju po literaturi in arhivih, sem pripravila nekaj zabeležk iz razgovora, ki je potekal pozimi v Sežani, kjer živi.

"Za glagolico sem slišal prvič ob razstavi Slovenci v Istri, ki je bila leta 1952 v Kopru. Tam je bila na ogled tudi mašna knjiga iz leta 1631, ki je last župnije Šmarje. Tu sem prvič videl, kakšna je videti glagolica. Od tedaj nisem imel ne priložnosti in ne časa ukvarjati se z vprašanjem, ki je močno pritegnilo mojo pozornost in je vseskozi ostalo v moji podzavesti. Ko sem odšel v pokoj, je prišel tudi čas za preučevanje glagolice, ki ga v slovenski zgodovini odpravimo z enim stavkom. Pa vendar je za Slovensko Istro zelo pomembna, je tisti element, ki je pomagal ohranjati slovenstvo skozi dolga stoletja vse do danes."

Kako naj si razlagamo ta molk v zgodovinopisju? Izhaja nemara iz predpostavke, da spada glagolica k hrvaški kulturni dediščini, h kulturni osnovi hrvaštva? "Glagolica res sodi med hrvaško kulturno dediščino, tudi glagolske knjige, ki so se uporabljale v prostoru Slovenske Istre, so hrvaške. Pomembna pa je za našo ohranitev pred pritiskom italijanskega življa, ki je silil iz mesta v notranjost. Obstali smo s podporo teh duhovnikov glagoljašev, ki so občevali in poučevali naše ljudi v domačem jeziku. To ima kulturno vrednost za nas istrske Slovence, ker nam je omogočilo obrambo narodne zavesti. Ta se je razvijala in se v drugi polovici 19. stoletja z razvojem šolstva okrepila ter pripomogla, da smo preživeli tudi fašizem, ki nas je želel odpraviti kot narod."

Kaj pa podatek, da je bila prva knjiga v glagolici verjetno natisnjena v Izoli? Kaj nam to pove? "Meje med slovenskim in hrvaškim delom Istre prav gotovo niso bile ostre in prebivalci so se med seboj razumeli včasih in se danes tudi.

Nadaljevanje na 2. strani

Istrski motivi, foto L. D., 1997.

Nadaljevanje s 1. strani

SVETOVLJANSKO IN DOMAČIJSKO

Razširjeno je tudi mišljenje, da veliki slovenski razumniki edino v tujini najdejo sebi enakovredne sogovornike. Pogosto je tudi razmišljanje, da so predvsem tuja dela vredna posnemanja in da sami ne zmoremo in znamo ustvariti na znanstvenem polju pa tudi na marsikaterem drugem strokovnem polju dovolj novega in kvalitetnega, kar bi veljalo razvijati naprej.

Linhartove zgodovine takratno slovensko prebivalstvo, ki je že znalo pisati in brati, ni moglo brati v svojem domačem slovenskem jeziku in se z njim poistovetiti. Tako so Italijani v Istri brali npr. Giana Rinalda Carlija in druge pisce v italijanskem jeziku, Francozi Voltaira v francoščini, Angleži svoje razumnike v angleščini itd. Ti razumniki so bogatili najprej vsak svoj kulturni in nacionalni prostor, ki je bil vezan na določen evropski jezik. Šele nato so bogatili tudi skupen svetovljanski prostor tistim razumnikom, ki so poznali te jezike ali so prevajali ta dela v svoje jezike. Znanstveno je ugotovljeno, da je jezik sredstvo komuniciranja, je pa tudi del strukture osrednjega živčnega sistema, piše Jurij Zalokar v prispevku Pismena slovenščina v znanstveni rabi (Zdravstveni vestnik - 1993/št. 5, str. 207/208) in nadaljuje, da se pojavljajo psihične motnje, ko je materin jezik ogrožen. Zato najbolje razmišljamo in pišemo v svojem jeziku.

Številni slovenski razumniki so in še predavajo na številnih tujih uglednih univerzah in v takih primerih bogatijo tiste sredine, manj ali nič pa svojo domačo. Ali to pomeni, da je skrb za razvoj lastne univerze v preteklosti zorela zelo počasi predvsem zaradi stalnega odliva sposobnega dela visoko šolanega prebivalstva?

Skrbi za lastni ravoj zato ni mogoče označevati za domačijskost. Opuščanje lastnega napredka je mogoče prej enačiti s hlapčevstvom. Razmišljanje slovenskih razumnikov, ki so na tujih univerzah našli svoje mesto, ker za to doma ni bilo in ni mogoče razvijati lastne prihodnosti, je razumljivo ni pa povsem opravičljivo z vidika razvojne politike, ki je to dopuščala. Dvojnost med svetovljanskim in domačijskim je postavljena umetno in me spominja na tistega skakalca Rodosa, ki se je v Grčiji hvalil, kako visoko je skočil na Rodosu, pa so mu Grki odgovorili: Tukaj je Rodos, tukaj skači. Moj prijatelj, intelektualec iz rodu trdnih istrskih kmetov, pravi, da ostajamo tukaj, da se ta prostor ne bi še bolj osiromašil, če bi odšli drugam (zaradi boljših gmotnih ali drugih pogojev). Stoletne izkušnje, da velja odločitve prepuščati tistim, ki so dosegli najvišjo stopnjo znanja, so bile pogosto pozabljene, kot vse kaže, pa bi jih v zadnjem času radi dokončno izbrisali. Vzhičenost nad vsem tujim in prevzetim, dolgoročno ne bo prinesla pravega zadovoljstva, če temu ne bodo sledili realni uspehi, ki bodo izvirali iz lastnega znanja. Izbira poti je odvisna od tistih, ki sprejemajo odločitve. Njihove odločitve pa so spet odvisne od njihove širine, zanja in odgovornosti, ki so jo pripravljeni sprejeti za svoja dejanja.

Spremembe po osamosvojitvi, ki so na duhovnem področju odprle nove možnosti lastnega samozavedanja in iskanje novih ciljev, so nas soočile tudi z novimi odprtimi vprašanji, ki se postavljajo pred marsikaterega posameznika, predvsem pa pred narodno skupnost, kako se ob stalnih tujih vplivih in nenehnem srečevanju z novim razvijati skozi lastno istovetnost. Univerzalnost, internacionalnost, globalizacija različni pojavi v različnih časih, pa vendar imajo eno skupno značilnost poenotiti željo različno in s tem obvladovati celoto.

Vzporedno pa je vedno obstajala tudi težnja po ohranjanju lastnega in gojenju različnosti. Istrske teme bodo zato dajale prednost različnosti, iskale tukajšnje značilnosti in odpirale naša videnja sedanjega trenutka, preteklosti in prihodnosti. Odkrivanje lastne istovetnosti je eden od pogojev za našo ustvarjalnost in za naše preživetje.

Vsi najboljši dosežki človeškega duha, ki imajo lastno istovetnost, so tudi univerzalni in svetovljanski in vse svetovljansko je res svetovljansko, če je uporabno in se prilega konkretnemu, tukajšnjemu in sedanjemu času in če sedanji čas tudi preživi ali je korak naprej pred časom.

Duša Krnel-Umek

Nadaljevanje s 1. strani

GLAGOLICA V SLOVENSKI ISTRI

Leta 1483 je bil natisnjen prvi glagolski misal. Roč, ki je bil v beneškem delu Istre in spadal pod škofijo Novigrad, je bil tedaj duhovno središče glagoljaštva v Istri. Priprave za tisk te mašne knjige so se odvijale v Roču in v Izoli. Da je to res, nam priča zapis žakana Jurija, dijaka, študenta, ki se je pripravljal za duhovnika in je na misal kneza Novaka zapisal: "Vita, vita, štampa naša gori gre. Tako ja oću, da gori gre. 1482, meseca juna, 26. dan. To be pisano u grade Izole, to pisa Jurij žakan iz Roča." Iz tega razberemo, da je bil diakon Jurij seznanjen z misalom, ki je bil v pripravi za tisk, in je bil nad tiskom navdušen. Izvemo, da se je nahajal v Izoli in pri sebi je imel misal kneza Novaka, ki je bil last majhne vaške skupnosti Mugla v bližini Roča. Prav tako, da se je v trenutku nastanka te beležke, ki jo najdemo v misalu na Dunaju, nahajal v Izoli, osem mesecev preden je bil natisnjen misal v glagolici. Žakan Jurij je imel kako delo v zvezi s tem z besedilom ali korekturo besedila, verjetno je bil izredno sposoben pisar, kar razberemo iz zapisa v Novakovem misalu. Glagolski misal je bil natisnjen leta 1483, osem let po tem, ko je izšel prvi latinski misal, torej osem let po Gutenbergu. To pa je zelo kratko obdobje. Vedeti moramo, da je bil to drugi tiskani misal in je nastal pred grškim. Za to so bile potrebna spretnosti in grafično znanje, ki so ga naši predniki že imeli. To dokazuje, da smo imeli že neko raven kulture in nihče ne more reči, da smo bili "gente silenziosa". Prav gotovo smo bili za tiste, ki našega jezika ni poznal, "silenziosi", tihi ...

Zanimivo je, kje vse se danes ti misali nahajajo... Prvotiskov je bilo malo - šest, in se nahajajo v Kongresni knjižnici v Washingtonu, v Sankt Petersburgu ter na Dunaju. V vatikanski knjižnici se nahaja glagolski prvotisk, po vsej verjetnosti last župnije Truške ali podružnice Labor. Na zadnjih listih je namreč žakan Luka Dujmovič zapisal, da je 15. julija 1562 Marina, žena Ivana Goliča, rodila trojčke. Pre, to je župnik, Marijo Rušinja pa je v prisotnosti župana Mikela iz Labora leta 1570 zabeležil ureditev nepremičnin ob mlinu v dolini. Štiri leta kasneje je zabeležil menjavo nekih njiv ob istem mlinu. Zamenjala jih je ženska, po imenu Jelena. Tako spoznamo izvor tega misala in vsi podatki kažejo na Slovensko Istro. Ohranjen je še misali iz leta 1631 v Šmarjah, v koprski škofiji pa je samo en Misal, in sicer iz leta 1892. Tega je kupil za sto kron doktor Anton Požar, znan po glagolski aferi v Ricmanjih ...

Premalo je znana tudi vloga samostana sv. Grgurja za naše kraje. Frančiškani tretjeredniki so imeli v Kopru svoj samostan sv. Grgurja, vendar so opravljali pastoralno službo tudi na podeželju, ki je bilo naseljeno s Slovenci in Hrvati. Da je to res, nam dokazuje zabeležka v krstni knjigi v Marezigah, ki pravi: "Ja, fra Marko Ružić, rodom iz Kaštela od juridiciona vižinadskoga, a stanujem sv. Grgura u Kopra e sam doša ovde, v Marežego za ekonoma (upravitelja), kako me obliga presvitli gospodin Kamucjo od Kopra. A to na 17. fevrara, leta gospodinova 1774." Enak dokaz imamo v krkavški župniji, kjer je fra Mikola Smilovič pastiroval petnajst let in ves ta čas v župnijske matične knjige vpisoval podatke v glagolici.

Kaj pa slovenski priimki? V Boljuncu na primer je bil neki Martin Šuber iz Rodika. Bil je torej Slovenec, ki se je v času nekje od leta 1603 do 1680 podpisoval v listine, ki jih je sestavljal. (Z Armidom Novakom se je pogovarjala
Leda Dobrinja)

Avgust Danilo Pucer

AFERA BRIČ - PSI LAJAJO, KARAVANA GRE DALJE

Nekateri zgodovinarji trdijo, da je najstarejša privatna lastnina pri nas lastnina vaških agrarnih skupnosti (odslej AS) - komunela. Ta imovina ni bila last posameznika, ampak skupna last članov vaške AS. Za vasi Koštabona in Puče je značilno to, da sta ti dve vasi imeli skupno AS - dvojček. Solastniki enotne AS so iz obeh vasi. Ta AS je od pradavnine posedovala čez 282 hektarov zemlje. Posamezne parcele te skupnosti se nahajajo v različnih predelih k. o. Koštabona. Največji del te zemlje se nahaja na vrhu hriba Brič in nosi isto ime, Brič ali Vrh Briča. V južnem delu meji z Republiko Hrvaško. Ob razdelitvi med solastnike (po ustnem izročilu je bila ta delitev dveh tretjih zemlje te AS izvedena leta 1881) so bila sprejeta pravila za uporabo razdeljene in nerazdeljene zemlje. Delež, ki ga je vsak solastnik dobil ob razdelitvi, je postal njegova privatna last. Smel ga je prodati, zamenjati ali prepustiti svojim naslednikom. Pri tej razdelitvi je bil razdeljen tudi celoten Vrh Briča. Po tem pravilu pa niso dediči tega deleža vsi otroci, ampak le tisti, ki ostane na številki, na domu. Le v primeru, kjer se hiša razdeli, so sodediči hiše tudi sodediči komunele. Prav tako je bilo določeno, da se davek od razdeljene komunele plačuje občini in ne državi. Za nerazdeljeno komunelo v obsegu 92 hektarov je bilo določeno, da se voditelji AS skupaj s člani solastniki vsako leto dogovorijo o najemnini, sekanju drv, pobiranju kostanjev itd. Izkupiček je bil določen za pokrivanje stroškov pri popravilu cerkva, pri urejanju vodnih virov, urejanju vaških napajalnikov itd.

Leta 1954 je tedanja obdelovalna zadruga kolhoznega tipa odvzela zasebnikom Vrh Briča brez kakršnekoli odškodnine ali nadomestne zemlje. Tam so si posadili vinograd. Ta zadruga je kmalu za tem šla v stečaj. Na njenih ruševinah je bila formirana druga zadruga, Kmetijsko posestvo Brič, Puče. Med dediščino prejšnje zadruge je obdržala tudi Vrh Briča, ki ga od tedaj imenujejo kompleks Brič. To novo podjetje je pozneje kmetom pobralo še nekaj najboljše zemlje. Pučarjem so vzeli Rete, Koštaboncem pa Kortino. Za to zemljo so jim dali v obdelavo drugo zemljo. Leta 1964 je bil izdan zakon, ki je določal, da se agrarne skupnosti razpustijo in da se njihova imovina podržavi. Prav tako je zakon določal, da se podržavi tudi tista imovina AS, ki je bila razdeljena med solastnike po 6. 4. 1941. Pri AS Koštabona - Puče pa so nam vzeli tudi tisto zemljo, ki ni zapadla pod ta zakon. V sklopu teh protipravno nacionaliziranih zemljišč je tudi kompleks Brič. Imetnik pravice do uporabe zemljiškega kompleksa Brič je bil večkrat zamenjan. Leta 1990 je bilo vpisano kot imetnik te pravice podjetje Vinakoper, katero je bilo v stečaj. Dne 23. 5. 1990 je stečajni upravitelj podjetja Vinakoper Florjan Pribac sklenil prodajno pogodbo, s katero je kompleks Brič prodal Nevju Triparju in to za ceno 1.000.000 DEM. Do realizacije te pogodbe ni prišlo, ker kupec ni plačal kupnine. Sledile so tožbe. Zemlja na Briču je bila opuščena in se je zaraščala. Ko je oblast v Sloveniji sprejela zakon o ponovni vzpostavitvi AS, smo pri nas naredili, kar je bilo potrebno, in obnovili agrarno skupnost Koštabona - Puče. Obnovljena AS je bila registrirana na upravni enoti v Kopru dne 25. 11. 1996. Vpisali so jo v register pod zaporedno številko 6. Dne 17. 2. 1997 smo na Upravni enoti v Kopru vložili zahtevek za vračilo celotnega nacionaliziranega premoženja, v sklopu tega tudi celotnega kompleksa Brič. Dne 19. 3. 1997 je bil v pisarni g. Starmana, na Ferrarski 12 v Kopru sklenjen sporazum med podjetjem Vinakoper, ki ga je zastopal direktor Nevjo Pucer, in Nevjem Triparjem, s katerim so uskladili medsebojne odnose. Na osnovi tega sporazuma je bila dne 30. 5. 1997 sklenjena pogodba o uskladitvi zemljiškega stanja, kar je dejansko prodaja kompleksa Brič podjetju Po-mo. Ta je v lasti hrvaškega državljana Enverja Moralića, z Maslovićeve 2, v Zagrebu. Podjetje Po-mo je prevzelo kompleks Brič in začelo z zemljiškimi deli, ne da bi si prej pridobilo potrebno dovoljenje za poseg v prostor.

Za pomoč pri reševanju tega problema smo zaprosili županjo Mestne občine Koper, Ireno Fister. Ta je dne 9. 9. 1997 pisno zaprosila podjetje Vinakoper za pojasnilo o zadevi kompleksa Brič. Po pooblastilu Vinakoper je na vprašanje odgovoril odvetnik Danijel Starman,

Pogled na šavrinske hribe, foto: Ljubo Radovac, 1994

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO
LJUBLJANA, Dunajska 56, 58

Telefon: 061/178 91 02, 178 91 40
Telefax: 061/ 178 90 89
Št.: 001-003/98
Datum: 29.1.1998

DRŽAVNI ZBOR RS
Generalna sekretarka
LJUBLJANA, Šubičeva 4

ZADEVA: ODGOVOR NA POSLANSKO VPRAŠANJE G. BRANKA TOMAŽIČA V ZVEZI Z ODPRODAJO KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ TUJCU
ZVEZA: Najava poslanskega vprašanja

G. Tomažič je izhajajoč iz konkretnega primera napovedal poslanski vprašanji:

- ali sme nekdo prodati zemljo agrane skupnosti, ki je v postopku vračanja;
- po katerem zakonu se sme slovensko zemljo ob meji s Hrvaško prodati hrvaškemu državljanu?

V konkretnem primeru je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano opravilo poizvedbe na Upravni enoti Koper, ki je odgovor dala 29.1.1998.

Upravna enota Koper je ugotovila, da :

1. so predmet poslanskega vprašanja:

- kmetijska zemljišča na parcelah št. 2221/2, 2221/3, 2221/4, 2221/6, 2221/8, 2221/9, 2221/10, 2379/2, 2379/3 in 2379/4 k.o. Koštabona;
- stavbna zemljišča na parc.št.2221/5,2221/7, 2221/11, 2221/12, 2221/13 in 2221/14 k.o. Koštabona.

2. da so bila navedena zemljišča v zemljiški knjigi do 20.6.1997 vpisana v vložni številki k.o. Koštabona, in sicer kot družbena lastnina v uporabi podjetja Vina Koper, d.o.o., Proizvodnja in prodaja vin, Koper (v nadaljevanju: Vina Koper);

3. da je zemljiškoknjižno sodišče v Kopru 20.6.1997 prejelo za predmetne parcele predlog za vkljižbo novega lastnika oziroma uporabnika ter listino "Pogodbo o uskladitvi zemljiškoknjižnega

stanja", sklenjeno dne 30.5.1997 med Vina Koper ter PO-MO, proizvodno trgovinskim podjetjem, uvoz-izvoz, d.o.o., Dekani (v nadaljevanju: PO-MO), s katero je Vina Koper med drugim dovolil, da se na obravnavanih zemljiščih vknjiži lastninska pravica oziroma pravica uporabe v korist PO-MA, do celote;

- da je od 20. 6. 1997 v zemljiški knjigi vpisano podjetje PO-MO kot lastnik oziroma imetnik pravice uporabe na prej navedenih stavbnih zemljiščih; za kmetijska zemljišča pa je zemljiško knjižno sodišče vpis lastninske pravice PO-MA zavrnilo, ker za tako pridobitev lastninske pravice ni bilo ustreznih dokumentov po zakonu o kmetijskih zemljiščih;

- da je odvetnik-pooblaščenec PO-MA dne 17.10.1997 na Upravno enoto Koper vložil vlogo za izdajo potrdila v smislu 3. odstavka 20. člena zakona o kmetijskih zemljiščih. K vlogi je priložena pogodba o uskladitvi zemljiškoknjižnega stanja, drugih prilog ni bilo, zato predlagatelj še vedno dopolnjuje vlogo in upravna enota o njej še ni odločila;

- da je skupni pooblaščenec za agrarno skupnost Koštabona 17.2.1997 vložil zahtevo za vračilo premoženja po zakonu o ponovni vzpostavitvi agrarnih skupnosti in vračanju njihovega premoženja in pravic, ki se med drugim nanaša tudi na nekatere parcele, naštete v tem dopisu. Tudi ta zahteva še ni popolna in upravna enota o njej ne more odločiti;

- da je podjetje PO-MO 19.11.1997 na Upravni enoti Koper vložilo vlogo za za izdajo odločbe o priglasitvi del, in sicer vzdrževalnih in melioracijskih del. Ker tudi ta vloga ni popolna, odločba še ni bila izdana.

Iz podatkov v poslanskem vprašanju in zgoraj navedenih podatkov, ki jih je posredovala Upravna enota Koper, izhaja po našem mnenju več nepravilnosti, in sicer:

- obravnavana kmetijska zemljišča in morda tudi stavbna zemljišča (to še preverjamo) so bila družbena lastnina, s katero je upravljalo podjetje VINA Koper do uveljavitve zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij, če je šlo za podjetje, za katero bi ta zakon veljal, sicer pa do 11.3.1993, to je do uveljavitve zakona o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov RS. Z uveljavitvijo teh zakonov so po samem zakonu kmeatijska zemljišča innekatera stavbna zemljišča postala last Republike Slovenije oziroma občine, torej najmanj od 11.3.1993 dalje z njimi Vina Koper ni moglo več razpolagati;

- že iz tega razloga torej zemljiškoknjižno sodišče ne bi smelo izvesti vpisa v zemljiško knjigo za kmetijska zemljišča, za stavbna zemljišča pa bi moralo pridobiti potrdilo Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov RS oziroma občine, da niso postala državna ali občinska;

- tudi če bi bilo podjetje Vina Koper lastnik obravnavanih zemljišč, ne bi moglo prenesti lastninske pravice na podjetje PO-Mo s pogodbo o ureditvi zemljiškoknjižnega stanja, saj se s tem krši zakon o kmetijskih zemljiščih, saj navedena pogodba po našem mnenju le prikriva dejanski pravni posel, ki je verjetno kupoprodaja;

- po zakonu o kmetijskih zemljiščih mora vsakdo, pravna ali fizična oseba, ki želi prodati kmetijsko zemljišče, kmetijo ali gozd, ponudbo za prodajo izročiti pristojni upravni enoti, da izvede predpisani postopek objave ponudbe, zbiranja sprejemov ponudb in kasneje na podlagi posebne vloge pridobitelja odobritve pravnega posla. Vse to v obravnavanem primeru ni bilo napravljeno in torej ni pogojev za naknadno odobritev pravnega posla;

- podjetje Vina Koper je razpolagalo z obravnavanimi zemljišči tudi v nasprotju z zakonom o denacionalizaciji oziroma zakonom o ponovni vzpostavitvi agrarnih skupnosti in vračilu njihovega premoženja in pravic, saj so ta zemljišča predmet vračanja, zato je vpis v zemljiško knjigo ničen tudi po 88. členu zakona o denacionalizaciji in zato po našem mnenju lahko tudi agrarna skupnost Koštabona izpodbija vpis v zemljiško knjigo, s katerim je ta zemljišča pridobilo v last PO-MO.

Za premoženje, ki je bilo ob uveljavitvi zakona o denacionalizaciji oziroma po zakona o ponovni vzpostavitvi agrarnih skupnosti in vračilu njihovega premoženja in pravic v družbeni lastnini in naj bi se po teh zakonih vrnilo agrarni skupnosti, velja od uveljavitve zakona o denacionalizaciji oziroma zakona o ponovni vzpostavitvi agrarnih skupnosti .... prepoved razpolaganja oziroma kakršnega koli poslabševanja. Vsako ravnanje v nasprotju s to določbo, je nično.

Ustava RS v 68. členu določa, da tujec pri nas lahko pridobi lastninsko pravico na nepremičnini pod pogoji, ki jih določa zakon, ali če tako določa mednarodna pogodba, ki jo je ratificiral državni zbor, ob pogojih vzajemnosti.

Na podlagi te določbe lahko tuje fizične osebe trenutno pridobijo v Sloveniji v last kmetijsko zemljišče le na podlagi dedovanja ob pogojih vzajemnosti, ker tako določa zakon o dedovanju.

Tuje pravne osebe ponašem mnenju trenutno ne morejo pridobiti kmetijskih zemljišč v Sloveniji.

Domače pravne osebe, ki so lahko v 100% lasati tujcev, pa pri nas lahko pridobijo kmetijsko zemljišče in tudi stavbno zemljišče, vendar ob pogojih zakona o kmetijskih zemljiščih (predpisani postopek prodaje in odobritve pravnega posla, prednostna pravica do nakupa) oziroma zakona o stavbnih zemljiščih (predpisani postopek in prednostna pravica).

Glede na vse ugotovljene nepravilnosti Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ugotavlja skupaj s Skladom kmetijskih

zemljišč in gozdov RS, čigava so po zakonu o lastninskem preoblikovanju podjetij oziroma po zakonu o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov RS postala kmetijska in stavbna zemljišča, ki so predmet tega odgovora, in bo nato sprožilo postopke izpodbijanja nezakonitega pravnega posla. Glede na vse nepravilnosti se tudi vloga PO-MA za odobritev prvnega posla, vložena na Upravno enoto Koper, ne bi smela pozitivno rešiti.

PRIPRAVILA:
Martina LIPPAI

Ciril SMRKOLJ
MINISTER

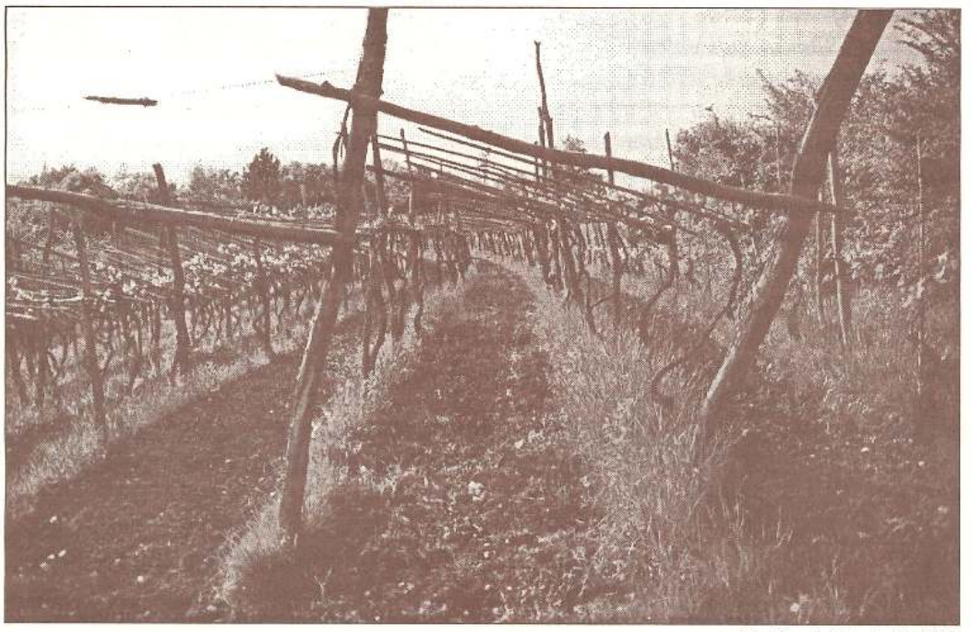
Fotokopija odgovora Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano na poslansko vprašanje o odprodaji kmetijskih zemljišč tujcem.

pisec pogodbe za kompleks Brič, ki odgovarja takole: "Brič je v zasebni lasti že od časa likvidacijskega postopka Vinakoper v letu 1989. Ker je prišlo s kupcem Nevjem Triparjem z Belvedurja št. 1, pošta Gračišče do zapletov zaradi izterjave tolarske protivrednosti 977.140 DEM, je bil vsa ta leta v teku pravni in izvršilni postopek. Ker je 16. 5. 1997 končno prišlo do plačila kupnine, je Okrajno sodišče v Kopru s sklepom 239/92 ustavilo izvršilni postopek in razveljavilo izvršilna dejanja. Iz navedenega razloga ni več pravne podlage, da bi člani AS Koštabona uveljavljali kakršnokoli upravičenost okoli posestva."

Člani AS smo se obrnili tudi na druge državne ustanove. Povsod so nam potrdili naš prav, toda nič takega se ni zgodilo, da bi se ta prav tudi uveljavil. Zanimivo se je izrazil funkcionar Ministrstva za notranje zadeve: "Kristalno jasno je, da imate člani AS prav, todaj jaz vam ne morem zagotoviti, da boste uspeli v svojih zahtevah." Problem smo v obliki dveh poslanskih vprašanj poslali na Državni zbor:

1. Ali sme kdo prodati zemljo AS, ki je v postopku vračanja?
2. Po katerem zakonu se sme slovensko zemljo ob meji z Hrvaško prodati hrvaškemu državljanu? Opozorili smo tudi, da je Brič strateška točka v smislu obrambe slovenske meje. Na to poslansko vprašanje nam je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano poslalo štiri strani dolg odgovor, ki je popolnoma nam v prid (odgovor objavljamo v celoti na prejšnji strani).

Istrski motivi, foto L. D., 1997.

Da bi onemogočili nezakoniti poseg v prostor, je predsednik AS Frančišek Odeb iz Koštabone zaprosil inšpektorje v Kopru in v Ljubljani, naj zaustavijo nezakonitosti v Briču. Toda nobena inšpekcija ali druga ustanova ni storila ničesar. Nasprotno, prodaja Brič uživa veliko pozornost občil. Javnost skušajo preslepiti z neko veličino, ki naj bi ga imelo to dejanje za razvoj naših krajev in za blaginjo naših ljudi. Na vprašanje, ali smemo člani AS poseči v prostor svoje nezakonito nacionalizirane zemlje, smo dobili negativen odgovor: "Ne, dokler ne dobimo odloka, da nam je vrnjena. Do tedaj se bo morebiten poseg na ta zemljišča obravnaval kot prekršek." Izvajalci prodaje Briča se sklicujejo na to, da je bil Vinakoper na kompleksu Brič vpisan s pravico do uporabe, kar je enakovredno biti lastništvu.

Kaj je pravica do uporabe? V preteklem režimu so kupca zemljišča v družbeni lasti vknjižili ne kot lastnika, ampak s pravico do uporabe. Družba si je na teh zemljiščih pridržala nekatere pravice in lastniki iz tega naslova so bili na slabšem kot tisti, ki so bili vknjiženi kot lastniki. Za pridobitev pravice do uporabe se je sklenila pogodba in poleg vseh drugih stroškov je moral pridobitelj pravice do uporabe plačati prodajalcu tudi vrednost zemljišča. Da se na ta način pridobljena zemljišča enačijo s tistimi, ki so vknjižena kot lastnina, je pošteno. Pravice do uporabe na kompleksu Brič pa si Vinakoper ali predhodna podjetja niso pridobila na ta način. Kmetijska zadruga, ki je Vrh Briča leta 1954 vzela zasebnikom, ni z lastniki sklenila nobene pogodbe. Razlaščenci Briča niso nikoli dobili za odvzeto zemljo ničesar, niti odločbe ali pojasnila za odvzem zemlje. Lastnikom je bila zemlja dobesedno ukradena. V našem primeru to pomeni, da sme posedovalec, Vinakoper, z ukradenim premoženjem razpolagati kot z regularno pridobljenim imetjem. Po tej logiki postaneta enakovredni laž in resnica, pravica in krivica, poštenost in nepoštenost. Člani AS Koštabona - Puče zahtevamo, da se nam odvzeta zemlja vrne, in to na temelju naravnega prava, ki velja za vse ljudi in vse čase. Če se pa v Sloveniji izvajajo tudi zakoni, ki so v nasprotju z naravnim pravom, so ti nezakoniti.

Znano je, da takrat, ko je bilo treba obsoditi zločine in krivice, ki so jih zagrešili nacisti, tega po tedanji nemški zakonodaji ni bilo možno izvesti. Ker pa so ne glede na človeško zakonodajo krivice vedno krivice in zločini zločini, je bilo sojenje izvedeno po zakonih naravnega prava (Nürnbeški proces). Omenjeno sojenje in obsodbe so pomenile za nemški narod katarzo, očiščenje. To mu je omogočilo, da je začel graditi svojo zgodovino na novih, trdih temeljih. Dokler ne bomo Slovenci opravili svoje katarze in dokler ne bomo svoje zakonodaje in prakse prilagodili zakonom naravnega prava, bomo kot narod in država drseli v razkroj. Po sedmih letih je navdušenje mnogih Slovencev nad suvereno državo močno upadlo in mnogi smo bolj ali manj razočarani. Postavljajo se nam vprašanja, zakaj ni tako, kot smo pričakovali, kaj je narobe, kje je izhod. Ker realnost bolje spoznamo, če jo gledamo iz različnih zornih kotov in barv, sem skušal to vprašanje obravnavati v barvi, ki je za nekatere morda nesodobna, vendar daje odgovor na bistvena življenjska vprašanja. V gornjem članku navajam tiste podatke o problemu Briča, ki jih večina naših bližnjih politikov in občil skuša prikriti širši javnosti. Afera Brič nam lahko služi kot test pri spoznavanju stanja v naši državi.

Leda Dobrinja

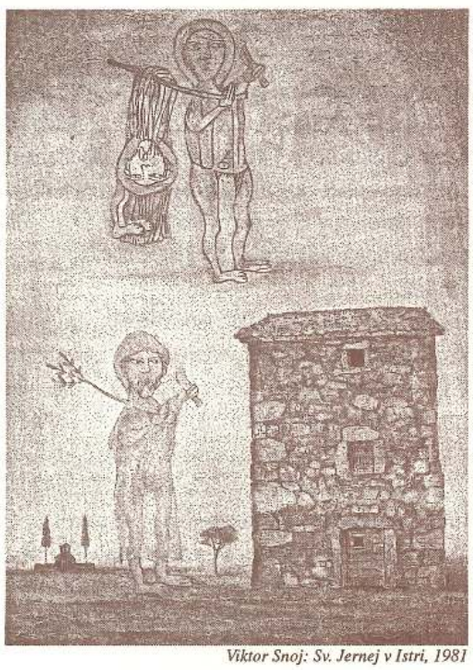
SREČANJA Z VIKTORJEM SNOJEM,

restavratorjem, slikarjem in pesnikom

Viktorja Snoja, uveljavljenega restavratorja, slikarja in pesnika, živečega v Hrastovljah, so mnogi bolje spoznali ob njegovi razstavi Kamnita luna, ki je bila leta 1995 v Kopru. Mediji so mu za tem posvetili lepo pozornost, ki je živa še danes. Ob vsem tem pa je ostala premalo osvetljena ena stran njegovega dela. Kakšno sporočilo in vrednost ima za prostor, kjer nastaja in kako to delo vidimo domači prebivalci. Tokrat nekaj misli s te zorne točke.

Največji vtis je name seveda naredila slika Kamnita luna, po kateri se je imenovala celotna razstava. Kot naslovni motiv je prevladovala tudi v katalogu, ki ga je izdal organizator, Pokrajinski muzej Koper. Nad Kraškim robom je na "podstavku" zadnjega krajca plavala čemeča podoba priprtih oči, kamnoseški element, ki ga je avtor okril v okolici.

Zelo me je pritegnila tudi slika Sveti Jernej v Istri iz leta 1981. Mojo pozornost pritegne zaradi noža, ki ga drži v roki sveti Jernej, saj je to isti simbol kot ga najdemo pri svetem Jerufu, mučencu, kateremu je posvečena podružnična pokopališka cerkvica v Loparju. O slednjem legenda pravi, da je bil iz te vasi, vendar o njem ni najti nobenih zgodovinskih podatkov. Podobnost imen in simbola noža me je navedla na misel, da gre morda za inačici.

Viktor Snoj: Sv. Jernej v Istri, 1981

Viktor Snoj mi pove, da je njegova slika nastala po meditaciji na sv. Jerneja, ki ga je našel v neke misalu v Beramu. Odkril ga je v Ljubljani v Narodni in univerzitetni knjižnici in je bil menda last Žige Zoisa. Podoba svetnika, ki jo je vnesel v svojo sliko, se je nahajala v inicialki. Ob tem še pripomne:

"Jaz sem Jerneja rešil muk. Kožo, ki so mu jo odrli, nosi sedaj na rami. Hiša pa je moja, iz Hrastovelj."

Viktor Snoj se veliko zadržuje v Hrastovljah. Tam in tudi v drugih krajih Istre je restavriral freske. Ob tem delu je preživel neskončno število ur v tišini cerkva in meditiral. Iskal je stik z duhom dobe, v kateri so dela nastajala. Ob tem je skušal razvozlati sporočila, ki jih je iskal v podobah in simbolih na slikarijah, kipih in v arhitekturi. V barvnih potezah je lovil misli, jih presnavljal in v novi obliki prenašal v naš čas.

Viktor Snoj vseskozi išče materialno in duhovno tradicijo Zahoda. Kakršna se je pojavljala v Istri. V cerkvah raziskuje krščansko versko tradicijo, obenem pa duhovnost lušči iz življenja preprostega človeka. Ta težnja po iskanju je lepo zaznavna v delih. Ta duh, ki je po mojstrovem mnenju vodil stare ustvarjalce - gradbenike, kamnoseke in slikarje - prenaša v svoja dela. Daje pa jim nove pomene.

V Istri in v kraškem svetu pa išče motive in simbole tudi v naravi: v kamnu, stebrih, kristalih in mahovih. Na nov način spregovori cela narava, kajti skozi snovno avtor išče dogovore na duhovno. Vanj projicira praslike, da spregovori kamen in vsak fragment do atoma. Skalni rob pa nadomesti mistično prizorišče Stonehengea. Pri tem se materija razrahlja in zgubi trdnost in determinacijo - omejitev, ki jo postavlja življenju. Materialni svet se poduhovi in dobi svojo inteligenco. Izraža se v točnosti živega sveta, drevesa, ki ve za uro, ko mora odvreči svoje liste. Služi mu tudi za prispodobe geometrične, matematične točnosti življenja. Pokončnost drevesa je blizu simbolnosti stebra. Za ravnovesje in težnje duhovnega sveta uporablja najrazličnejše snovne elemente od cerkvene arhitekture in njenih temeljev, do kupole, števila niš, oltarjev, obokov, stebrov in okrasja. V kamnu pa najde tudi poetično interpretacijo

Viktor Snoj: Trgatev 1490, 1993

resničnosti. Skozi opazovanje narave Snoj plete svojo poezijo. "Ves kras je pesem," poimenuje eno svojih pesmi.

V Istri je Snoj dobil tudi druge "pripomočke" za svoje ustvarjanje in nove dokaze. Na primer tistega, da je človek živel v votlini. V njih je najprej ustvarjal svoja svetišča.

"Istra oddaja posebne vibracije, žari, žarči..." O tem se je do danes zedinilo že toliko ljudi, da je to začelo postajati resničnost. Zadnji, ki na to pristajamo, smo domačini. Nedvomno pa so na našem prostoru zbita in prisotna stoletja. Ta zgoščena prisotnost pa daje vizijo možnosti.

Duhovno dediščino dopolnjuje z motivi iz ljudskega pripovedništva. Ti motivi so med drugim prisotni v panskih končnicah in risbah. Med zadnjimi najdemo na primer Trgatev 1490. Motiv s trto ob živem drevesu - istrski brajdi in kmetom, ki v sodu masti grozdje, dopolnjuje s hrastovsko cerkvico. Po motivih Basni z Berama pa se ponovno vprašamo o izvirnosti ljudskih pravljic in basni v Istri. Inačice, ki so v notranjosti zapisane kot izvirne, so bile prisotne tudi na našem predelu...

Kakorkoli, Viktor Snoj v Istri najde vse potrebno za meditacijo in ustvarjanje. Tu sreča Adama, genezo, stvaritev sveta in svetnike. Sveti Matija nad Hrastovljami pa ob beraču zgleda domače in ne ločeno od vsakdanjega dojemanja... Snoj v svojih delih išče elemente, kot bi hotel odkriti in sestaviti svojo kozmogonijo in jo prikazati prav v Istri. Potem, ko preduhovi materialni svet, nas nazadnje privede do zadnjega vprašanja inteligence, ki stoji za kozmičnim redom.

Nadaljevanje na 15. strani

Globoko so korenine

Tam, kjer se cesta s Črnega Kala spusti proti Rižani, se vedno ozrem v levo in pri srcu začutim neko čudno bolečino. Tam, v tistih hribih, v Istri, so moje korenine, tam so doma moji starši. Mama, ki so ji rekli ta lepa Ančka Šuštarca iz Čepinj, in oče, Bordonov Karlič iz Rokave pod Loparjem. Dva preprosta, poštena, pokončna in naravno inteligentna človeka, ki ju je fašizem pognal iz njune rodne Istre, katero sta ljubila do konca življenja. In čeprav sem rojena v Ljubljani in jo imam rada, sem v duši Primorka, primorski temperament me je neizbrisno zaznamoval. Vsi Bordonovi otroci smo v sebi nosili Primorsko, tako smo bili vzgojeni in se svojega porekla nikoli nismo sramovali. Niti takrat, ko v prvi Jugoslaviji ni bilo lahko biti primorski begunec in smo pogosto slišali psovke ter bili ponižani in razžaljeni. Nikomur ne zamerim, bili so taki časi, težki za vse.

Moji starši so se rodili še v prejšnjem stoletju. Njihova pot je bila trnova, zaznamovana z revščino in trpljenjem. Od Svetega Antona jih je peljala najprej v Trst, kjer se je med prvo svetovno vojno rodil moj starejši brat Rado (l. 1915). Takrat je bil oče že avstrijski vojak, mama pa se je s svojim očetom in Radom mučila skozi življenje. Ob koncu vojne se je moj oče pridružil Maistrovim borcem, ki so se borili za severno mejo. Ko je Trst pripadel Italiji in je prišel na oblast fašizem, je bila družina (zdaj je tu že mlajši brat Dušan, ki se je rodil 1920. leta) zaradi izpričanega slovenstva že tako kompromitirana, da je morala v begunstvo. Prva postaja na tem križevem potu je bilo begunsko taborišče v Strnišču pri Ptuju (današnje Kidričevo), kamor so se zatekli številni zavedni Primorci. Tu je do tal pogorela lesena baraka, v kateri je družina živela. Ostali so dobesedno goli in bosi.

Pot jih je peljala naprej v Ljubljano, kjer je oče dobil službo pri policiji. Tu je prišla na svet moja sestra Vera (l. 1927), nato pa še jaz (1932). Živeli smo v skromnem stanovanju v šempetrski kasarni, kjer je bila policijska postaja. V ta čas seže moj prvi spomin, tu smo bili še vsi skupaj, pozneje pa nikoli več. Vedno je kdo manjkal. Leta 1936, ko sem bila stara komaj štiri leta, so očeta kazensko premestili najprej v Niš, nato pa v Split, kjer je ostal osem let. Oba moja brata sta bila namreč že takrat do vratu v politiki, oče pa je bil za policista tudi preveč liberalen. Vrgli so nas iz stanovanja in pristali smo v baraki za Domobransko vojašnico (pozneje znamenita Roška) v okolju, ki bi ga bil vesel sam Emile Zola. Tu smo živeli: moja mama, moj nono in štirje nepreskrbljeni otroci. Še danes vem, kako nepopisno sem pogrešala svojega "papana". Tu, v tej bedi, je moja mama dajala zavetje številnim primorskim beguncem, dokler si niso našli svojih bivališč. Tu nas je doletela druga svetovna vojna in neusmiljeno udarila med nas. Ker smo bili Primorci, smo bili fašistom še poseben trn v peti - baje so imeli sezname istrskih beguncev. Rado in Dušan sta bila med prvimi odpeljana v italijanska taborišča, nono je umrl, v Splitu pa so Italijanai očeta vrgli iz službe, ker ni hotel ovajati. Niso mu dovolili oditi domov, vrnil se je šele po kapitulaciji fašizma. Ves čas vojne nismo imeli nobenih dohodkov. Kaj vse je počela moja mama, da nismo umrli od lakote! Še danes vidim njen zgarani in shujšani obraz, utrujen od neprestanega boja za preživetje in strahu pred fašisti. Ves čas okupacije nam niso dali miru, skoraj vsak večer so nam vdirali v hišo in kar naprej nekaj iskali. Nekoč so nam hoteli zažgati streho nad glavo, le malo je manjkalo, pa bi bila moji mami pogorela še druga baraka. Rešilo jo je znanje tržaškega dialekta. Po kapitulaciji Italije so nas Nemci začuda pustili pri miru. Očitno niso nikoli posumili, kaj se dogaja v majhni baraki za vojašnico, tik pred njihovim nosom. Oče in mama sta namreč oba sodelovala z Osvobodilno fronto in marsikateri njen član si je s tem, da ga je mama skrivala, rešil življenje.

Ko je prišla tako težko pričakovana svoboda in z njo Rado, je spet treščilo. Dušan, ki je na literarnem področju toliko obetal, se ni vrnil. Triidvajsetletnega je v Toskani pred Radovimi očmi pokosila nemška strojnica. Rado ga je sam pokopal v tujo zemljo, kjer leži še danes. Samo mesec pred njim je v Sloveniji padel Kajuh, ki mu je bil Dušan prijatelj in mentor. To je bilo v marcu in aprilu 1944. Mama je do smrti jokala za Dušanom. Tisto, v kar smo Bordonovi tako globoko verovali, se po vojni ni uresničilo. Novi časi so prinesli nove udarce. Ampak to je že druga zgodba, tista o revoluciji, ki žre svoje otroke. Oče, ki je bil tako navezan na svojo Istro, se je zaposlil v Kopru. In je ostal kar tam. Ko je bil Rado obsojen na prisilno delo, so iz službe vrgli sestro Vero. Šla je k očetu v Koper in tam dobila delo. In tudi ona je ostala kar tam. Čez nekaj let jima je sledila še mama. Midva z Radom pa sva ostala v Ljubljani in si tu ustvarila vsak svoj dom. Mama in oče sta po več kot šestdesetih letih skupnega življenja leta 1975 umrla. Prvi je odšel oče, samo dva meseca za njim mama. Ko sem bila še otrok, veličine svojih staršev nisem dojela. Bila sem zagrenjena, obremenjena z revščino in barakarstvom. Še danes me pogled na revnega otroka globoko pretrese. Ko sem odrasla in dozorela, sem doumela, kaj so nam otrokom zapustili naši starši. Moja mama, ki je končala samo tri razrede osnovne šole, in oče, ki v šolo nikoli ni hodil, sta nam na pot v življenje dala dragoceno popotnico: ljubezen do maternega jezika, neomajno vero v poštenost ter izobrazbo. Za to jima bom hvaležna vse življenje. Večkrat se vprašam, od kod so moji starši črpali svojo moralno moč. Mislim, da jim jo je dala njihova istrska zemlja, kjer so imeli korenine. Teh pa ni mogoče izruvati. Tako globoke so, da me vedno, kadar zagledam tiste hribe, stisne pri srcu in mi v oči privrejo solze.

Mamina rojstna hiša v Čepinjah še stoji, očetove že zdavnaj ni več. Nikoli je nisem videla. Razen nonota po mamini strani svojih starih staršev nisem poznala. Vedno mi je bilo hudo, da nisem imela none. Rado je umrl leta 1992, kmalu bo šest let. Od Bordonove družine sva ostali samo Vera in jaz. "Zbogom, naši mrtvi," je rekla neka ženska. (Tomizza)

Ljubljana, pomlad 1998

Božena Bordon Škrinar

Bert Pribac
SLOVENSKE SPRAVNE MOTNJE

Reka naše razdeljenosti

Tu iz daljave, v Oz deželi, me skrbi usoda slovenskega naroda, usoda rodu, iz katerega izhajam. In kakor je menda že Voltaire napisal: veliko tolažbo zadobiš v življenju, če lahko poveš odkrito to, kar misliš, to kar si spoznal.To mislim storiti, dokler še imam dar življenja, spomina in nabranih izkustev. To delam tudi zato , da bi pomagal svojemu ljudstvu, da doseže tisto zgodovinsko in plemensko trdnost, ki mu je nujno potrebna, da obstane kot narod, zdaj tudi kot država. Pa tudi sam bi rad polagal čiste račune pred Bogom in ljudmi.

To knjigo ali razpravo lahko začnete brati po volji: na začetku, na sredini ali pri kraju; tam kjer vas privabi naslov poglavja. Želel bi, da vas moje misli in misli drugih, ki jih tudi povzemam ali nudim, vznemirijo, začudijo ali celo razjezijo. Ne sodite me, dokler ne preberete cele knjige.

To razpravo sem začel snovati že dolgo let tega, a pisati tam nekje okrog 1990. leta: misel na misel, listič na listič, izrezek na izrezek iz časopisov, revij ipd. Postavil skupaj pa šele letos zato, ker se slovenska javnost in slovenska politika s tem ukvarja dnevno vsaj leto dni že.

Ko sem zapustil domovino poleti 1959. leta sem se znašel naenkrat na drugem bregu slovenske zgodovine, med izgnanci in zdomci in poslušal sem tudi njih jok in tarnanje. Zato je dobro biti na dveh bregovih, da vidiš reko slovenske zgodovine iz obeh bregov. Lažje spoznaš njen tek in kaj se v njej skriva in dogaja. Sčasoma sem skušal stopiti na hrib, nad reko, poleteti nad njo, ker potem nisi na nobeni strani in stvari vidiš mnogo bolje. Celo tujec sem skušal biti. Vendar sem bil tudi v njej, v tej naši zgodovinski reki in doživel njene blazne trenutke, se spoprijemal z njenim tokom in valovi, kot otrok, kot mladenič, kot mož. In od te slovenske reke skoraj ne morem več ubežati, svojega plemena ne morem več zapustiti. In tako potujem stalno iz enega brega na drugi.

V tej razpravi izhajam iz stališča, da smo vsi del istega naroda, ne glede na to kje smo se znašli po viharju zgodovine. Izhajam iz stališča, da se moramo sprejeti, soočiti z zmotami, razčistiti pretekla zlodejstva in si jih po možnosti odpustiti. Izhajam iz stališča, da je prišel čas, ko lahko razpravljamo umirjeno o naših zgodovinskih travmah, o naši preteklosti in sedanjosti in da uporabimo strastno razglabljanje in razpravljanje le tam, ker se nam godi velika duševna ali telesna krivica, ne pa kadar razpravljamo o teorijah ali verah. Izhajam tudi iz stališča, da moramo sprejeti del družbenih sprememb in političnih razmejitev, ki so se zgodile Evropi in našemu narodu kot posledica druge svetovne vojne.

Kolo zgodovine ne moremo zavrteti nazaj, mrtvih ne moremo obuditi; lahko le skušamo razumeti njih dejanja, ko so bili živi. Sprejeti moramo dejstvo, da je huda, morda prehuda kazen zadela tiste, ki so šli v dobri veri, da pomagajo narodu, proti svojemu narodu. Čas je, da jim odpustimo in čas je tudi, da končno obsodimo morilce na obeh straneh reke, ki so ubijali in mučili hladnokrvno ali celo uživaško svoje ujete nasprotnike ali pa kakorkoli dobre volje pomagali zločincem. Da so bila dejanja kolaboracije z nacisti storjena od ljudi, kot smo smi, od naših sorojakov, ki so verjeli v politične ideje tistega časa, je razumljivo, kot so razumljiva dejanja upora naših ljudi proti nacizmu in groznega maščevanja. Vendar z današnjim razumevanjem tiste dobe, nas je sram zločinske nemško nacistične kolaboracije in sram nas je zelo tudi zločinskega maščevanja nad kolaboracijo. Sram nas je zmot in zlih dejanj obeh strani. Vemo namreč, da ljudje se ne zavedajo vedno, da tudi če storijo dejanja, ki so pravilna po njih vesti in razsodbi za tisti čas, posledice znajo biti porazne in prav nasprotne od namenjega.

Zato noben človek ne bi smel storiti ničesar, kar ni prav po njegovi vesti ali po zakonu, ker vse pride prej ali slej na dan.

To knjigo pišem zato, ker vdolž sedanje slovenske zgodovinske reke čujem brušenje bojnih sekir namesto zvoka tabornih plesov. Ne bi rad pokvaril vdušja bralcu in povečal bolečine s spominjanjem na toliko zla in toliko krivic in toliko mrtvih. Vendar pieteta do mrtvih, nas ne sme odvračati od iskanja in spoznanja resnice ali pa vsaj drugačnih, možnih ali dokazanih zgodovinskih pogledov na našo zgodovino. Zato sem naštevanja zločinov ene in druge strani prepustil zgodovinarjem in prizadetim. Imenujem jih samo v kontekstu, kadar skušam osvetliti svojo misel ali trditev.

Čeprav nisem zgodovinar po poklicu , in ne pišem zgodovinske razprave, ampak je ta knjiga bolj povzetek mnenj in možnosti, kako gledati na naše spravne motnje, se čutim dolžnega poseči s svojim obzorjem v zgodovinska dogajanja. Moje pričevanje je seveda osebno, na osnovi lastnih izkustev, spoznanj in znanja, kolikor sem si ga nabral na svoji poti skozi ta kratek čas, ki mu pravimo človeško življenje. Ako ne morem ničesar menjati, ako ne morem vplivati, da bi ljudje videli vso zadevo sprave iz več in ne samo dveh zornih kotov, potem bom vseeno govoril, pa čeprav kamnom in pticam, kot sem napisal v eni od svojih pesmi. In to delam zdaj, še na tujem. Vsaj bolečina zavrnitve bo manjša. Seveda, svojim besedam bom skušal dati moralno težo moje vere in vesti, kajti vsaka izrečena beseda mora nositi težo pričevanja in pisateljevega pogleda na svet.

Tudi se ne morem povsem izgoniti nekega sarkazma, ko se spominjam (ali pa obregnem) na kakšne absurdne trditve nasprotujočih si strani ali ko mi pride v ospredje spravljanje kot grabljenje družbene imovine.

In končno, naj mi bralci oprostijo, če se v ta moj dolgi esej vpletajo tudi dogodki iz mojega pisanega, a včasih težkega življenja.

Spravo vsili zmagovalec

In stalno se iz ene svobode v
drugo svobodo nasilno osvobodimo.

Moj pokojni brat, Avguštin Pribac

V tem eseju bom skušal dokazati, da sprava zdaj ni možna, ali pa izhaja iz napačnih premis ali razlogov.

Da spravo naredi, vsili tisti, ki v vojni zmaga.
Ta naredi tudi red in mir, čeprav po svoje.
Za vojne zločine sodi zmagovalec le poražence.
To se je že zgodilo.
Potrebna pa je pravičnost.
Ta se ni vselej zgodila.
Sprava se zgodi, ko se zgodi mir. Mir pa se zgodi, ko ena stran premaga ali uniči drugo.

To so mrzla dejstva.

Povrh tega spravo rabi tisti, ki je grešil in to prizna in mu je žal za grehe. Tisti, ki mu ni žal, rabi razsodbo. Tisti, ki je bil premagan ali prevaran, ali se mu je zgodila krivica, ne rabi sprave, ampak potrebuje pravičnost.
In če je bil zločinec že kaznovan, ne rabi sprave, ampak milost.

Ako sta obe strani enako ali približno enako krivi in sprti, potem potrebujemo zares spravo, ali pa pretep, da ena stran spet vsili svojo spravo drugi. A Bog ne daj, da se to spet ponovi.

Kakovost miru ali sprave pa zavisi od zmagovalca, če je pravičen in človeški in v svoji zmagi širokogruden s premaganci. To se na slovenskih tleh ni nikoli zgodilo, razen na osebni ravni.

POBUDE

Nadaljevanje s prejšnje strani

Vendar tisti, ki je takrat zmagal, je zdaj šibak in preživeli premaganci bi zdaj radi vsilili svojo spravo in dosegli zmago, ki jim je takrat zelo zgodovinsko ušla. O pravičnosti, ki terja priznanje lastnih zmot, ne znajo ne eni ne drugi povedati kaj bistvenega kot ponavljati propagandne fraze iz druge svetovne vojne (2SV). Ne verjamem, da bodo v tem uspeli, tudi če prepričajo večino v slovenskem parlamentu. Državo bi stalo preveč, velik del Evrope (čeprav ne sosednja Evropa) bi jih postrani gledal, večina preprostih ljudi pa itak živi v revščini in jih skrbi kako preživeti družino in današnji dan, ne pa sprava. Seveda, možno je ukazati spravo in pomirjenje. To sta predsednik države Milan Kučan in prejšnji nadškof slovenske rimskokatoliške cerkve (RKC) Alojzij Šuštar simbolično že storila na spravni slovesnosti v Kočevskem Rogu 8. julija 1990. leta. Vendar zgleda, da v določenih krogih ta spravna slovesnost ni zalegla.

In ne smemo pozabiti, da vsaj od tistega dne, ko je slovenski narod plebiscitarno razglasil svojo samostojnost, je slovenska država odprla vrata vsem izgnancem in vsem beguncem in jim začela celo vračati imetja. Nekateri pravijo, da celo preveč imetja. S tem je bila sprava v bistvu opravljena. Kar preostane, so popravki na robu in revizija montiranih procesov ter praktična zadostitev za žrtve izvensodnih pokolov in montiranih procesov po vojni. S tem sta bili pravičnost in sprava v bistvu tudi že zadoščeni. Neke izjave, ki naj nas bi napravile civilizirane pred Evropo, so žaljive vsaj za več kot polovico slovenskega naroda. Raje povejmo Evropi, da smo bili močno na strani zavezniških sil proti nacizmu in da je naš komunizem v 70. in posebno v 80. letih bil kar dostojen in human v primerjavi z drugimi deželami vzhodne Evrope in se je sam demokratiziral in ne rabi več nobenih lustracij ali aplikacij tiste rezolucije št. 1096 skupščine evropskega sveta.

Pa ja ne bomo istovetili Slovenije 70. in 80. let s tistim, kar se je takrat dogajalo v Romuniji, Bolgariji, Albaniji, Poljski in Češki (pred in po Dubčku). To bi bila norost najhujše vrste. To je treba Evropi povedati navzlic njenim rezolucijam o odpravljanju ostankov komunizma. Slovenski komunizem se je začel humanizirati že v poznih 70. letih, da je doživel popolno katarzo v 80. letih, ko je postal humanistični socializem. Večina Slovencev se je takrat samoupravljala do onemoglosti in bila zadovoljna s svojim stanjem. Zdaj niso še prepričani, da je ob vsej revščini in brezposelnosti stanje boljše kot prej. To povejmo tudi Evropi

Spravo lahko potrdita spet M. Kučan in sedanji nadškof Franc Rode, ter njih garniture, vendar volje ni, da bi se zmenila in dvomim, da bi tisti ljudje, ki hočejo na vsak način spravo pod svojimi pogoji, mirovali in ju ubogali... *(nadaljevanje prihodnjič)*

Canberra, junij 1998

(Poglavji Reka naše razdeljenosti in Spravo vsili zmagovalec sta prvi poglavji dela SLOVENSKE SPRAVNE MOTNJE, ki ga je mag. Bert Pribac objavil na Internetu: "STTP://www. OZE MAIL. COM. Au/~ LAPWING". Odlomka objavljamo po originalu z dovoljenjem avtorja. Stik z avtorjem je možen preko elektronske pošte - Bert Pribac [LAPWING@OZEMAIL. COM. AU].)

TRIBUNA

JAVNA VPRAŠANJA

Na naši vprašanji v prvi številki Istrskih tem:
- kakšen je interes, sodelovanje in nadzor slovenskih institucij za tuje raziskovalne projekte, ki potekajo na našem področju in
- kakšno je stališče raziskovalnih institucij v primeru raziskave JEZIK V ISTRI, v katero ni bil enakopravno vključen šavrinski govor, nismo dobili nobenega odgovora. Zato ostajata vprašanji še nadalje odprti.

1. Kateri jezik ste se kot otrok najprej naučil? (lahko navedete več jezikov)
   Hrvaški ☐ Italijanski ☐ Slovenski ☐ Istrobeneški govor ☐
   Čakavski govor ☐ Drugo .....

V današnji številki dodajamo naslednje vprašanje:
- kakšno je uradno stališče do vse bolj množičnega izobraževanja slovenske mladine na italijanskih šolah v Trstu. Ali je res, da dobiva italijanske štipendije precej slovenske mladine in da priporočila zanje dajejo naši upravni organi? Kakšen je nadzor nad tem pojavom z naše strani?

V mesecu juniju smo zaprosili za pomoč pri pokrivanju stroškov tiska Istrskih tem Mestno občino Koper z naslednjo obrazložitvijo:
"List Istrske teme, občasnik, prva številka je izšla v juniju, nastaja iz potrebe po posebnem prostoru objav, ki so namenjene slovenski Istri. Zaradi zgodovinske zapostavljenosti in teritorialne umeščenosti na rob etničnega in državnega prostora, potrebuje prostor slovenske Istre posebno pozornost pri raziskovanju in zapolnjevanju belih lis v njenem zgodovinopisju in načrtovanju razvoja. Potreba nastaja še posebej zaradi izredne hitrosti, s katero se vključujemo v evropske procese in potrebe avtohtonih prebivalcev, da se v dogajanje aktivno vključuje. List izhaja iz narodnostnega koncepta razvoja v najboljšem smislu tradicije jezikovnega in kulturnega obstoja in razvoja Slovencev (Slovenije), vseh vrednot, ki jih nosi s seboj in ki se jih kot mali narod ne moremo odreči. Predstavlja protiutež konceptu multikulture, ki v naš prostor prihaja skupaj s tujimi financiranji projektov in je splošno sprejet pri lokalnih institucijah."

Pričakujemo, da bo izhajanje lista podprto (sredstva kulture, promocije, razvoja) in da se bosta Mestni občini Koper pri podpori pridružili Občini Izola in Piran.

OBVESTILA

Istrske teme pripravljajo ob tednu vseživljenjskega učenja v Sloveniji, ki bo potekal od 19. do 25. oktobra, okroglo mizo na temo VSEŽIVLJENJSKO UČENJE IN RAZVOJ. Vse, ki bi želeli sodelovati s svojim prispevkom, vabimo, da se prijavijo pisno ali po faxu na uredništvo lista do 1. septembra 1998 (fax: 066 55534). Prispevki bodo objavljeni v tretji številki Istrskih tem, ki bo namenjena razvojnim vprašanjem istrskega prostora. Rok za oddajo prispevkov je 1. oktober.

DOMOZNANSTVO

Dinko - Dominik Bizjak

CIPRESA

Kako mogočna,
vitka si, cipresa!
Ponosno dvigaš se nad vse,
z višave zreš obalo,
poslušaš tih šepet morja.

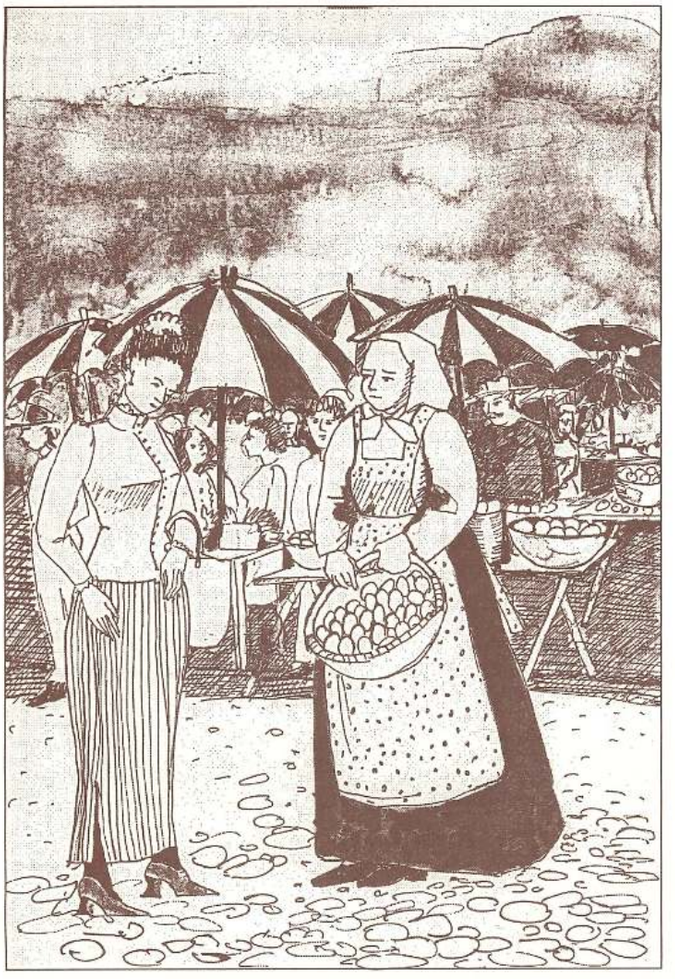
Stojiš ob poljih, cestah,
najraje ob grobovih spiš,
krasiš stotere cerkve,
kraljevsko moč imaš.

Postavljajo te na najlepša mesta,
potniki osuplo zrejo te,
veter te ne zrije,
mraz srca ne stre.

Rasteš vitka in vesela,
ni ti mar za skrb ljudi,
paseš si oči nad polji,
višja si od vseh dreves.

Brez tebe prazna bi bila dežela,
Istra bi puščoba le bila,
a ti v ponos si nam,
naš up, veselje mladih dni.

Le stoj, le rasti,
bodi kakor mi,
zdrži, ne usahni,
čakaj novih dni.

Dinko - Dominik Bizjak

POKOPALIŠČA - CIMITERJI

Vse drugače je bilo nekdaj.
Svojce pokopali so ob cerkvi
ali pa nedaleč od vasi.
Mir je vladal in tišina,
slišati bilo je le šepet cipres.

Jok ob krsti je zavijal,
rane sekal v skrušeno srce.
Ob redkih rožah, svečah,
na gomilah skromnih,
se je slišal le molitve stok.

Danes je drugače.
Na grobovih govori se,
cigareto marskikdo še pokadi,
zraven rajnih nogomet igrajo,
derejo se in kalijo mir.

Zdaj ni več sočutja, pietete,
le redko čuje se molitve spev.
Ob pogrebih mrko le stojijo,
nemo gledajo okrog,
kot da je vse to nar'jeno,
da tako pač mora bit.

Če nekdo rodi se,
mora pač umret!

Ilustracijo po istrski anekdoti "VINTAJ GOR, VINTAJ DOL, MANJ KU PU DVAJSTE TI NE DAN" je narisala Sandi Zalar.

Zdravko Mihec

DNEVNIK IZ AFRIKE

Bil je prvi maj leta 1943. Lep sončni dan. Že od prvih jutranjih ur so ameriške leteče trdnjave motile mir, vse bolj pogosto so val za valom sejale smrt po Tunisu.
Kakor vsako jutro sem tudi tokrat ob osmi uri prinesel kavo komandantu bataljona v njegovo pisarno. Bil je sam, kar ni bila navada. Druga skodelica kave je bila namenjena načelniku štaba, a ker ga ni bilo, je bila ponujena meni. Zaman sem odklanjal, moral sem sesti in z njim popiti kavo ter pokaditi cigareto, čeprav nisem kadil. Bilo mi je nerodno. Sedela sva pri oknu. Neprestano je zrl na Avenue de Paris. Tanki s črnimi križi, kamioni, eni proti jugu, drugi proti severu. Videlo se je, da so tekli zadnji dnevi italijansko-nemškega carstva v Afriki. Molčal sem in čakal ukaz, da grem. Videl sem, da je v skrbeh. Začel je spraševati, od kod sem doma, koga imam od staršev, ali imam otroke in podobno. Pozneje pa je sam povedal: "Jaz sem iz okolice Rima, sem rezervist, po poklicu sem advokat. Imam tri otroke, ženo in mamo. Živijo na obrobju Rima v vili, ki sem jo končal tik pred vojno." Na koncu vsega pa v ostrem tonu: "Pojdi k Zarelli (njegovemu šoferju), reci mu, naj pripelje avto pred bataljonsko menzo ob triindvajseti uri." Večkrat se je kam odpeljal. Tokrat pa mi je ukazal, naj iz skladišča vzamem živeža za petnajst dni. Pripomnil je še, da bom tokrat namesto šoferja šel z njim jaz. Nisem razmišljal, kaj to pomeni. Vedel sem le to, da bo čez kakšen dan konec Afrike...
Pripravil sem najnujnejše. Sedel je za volan in s stražarjem sva se poslovila z "Arrivederci". Čez mesto proti mostu rečice Milijan je vozil zelo hitro, četudi so bile ceste polne tankov, kamionov in vojakov. Preden sva zapustila mesto, naju je policija dvakrat ustavila. Tretjič naju je prav na mostu Milijane zaustavila patrulja francoskih policistov, ki so bili v službi Italijanov. Ti nas niso pustili dalje, kajti imeli so ukaz nemškega poveljstva mesta. Zadržali so naju dobrih pet minut, dokler ni prišla nemška tankovska patrulja, ki bi naju skoraj vrgla pod most, češ da zadržujeva promet. Še bolj neumno je vozil, cesta je zaradi drugih vozil postajala vse tesnejša. Po dobrih dveh urah vožnje je ustavil avto in prižgal luči, da bi pogledal topografsko karto. S strani sem opazoval, kam meri z očmi. Videl sem, da misli na juzovzhod. Toda glavna cesta mu ni bila všeč. Iskal je možnost, da se ji izogne. Med vožnjo ni z menoj spregovoril dveh besed ... Bila je tretja ura, ko se je ustavil, da se spet "orientira" in malo odpočije. Spet je vzel karto v roke, jaz sem mu svetil z žepno svetilko. Ni mogel najti oporne točke, kajti več kilometrov okrog ni bilo na zemlji nobenega znamenja. Uprl je kazalec na karto in dejal: "Približno tukaj sva." Odpravila sva se dalje. Ponudil mi je, da vozim jaz. Vožnja je postajala vse težja. Cesta se je naenkrat končala. Ugasnil je luči in vozil sem brez njih. "Vidiš, da bo sonce vsak čas zasvetilo." Začele so se težave. Avto naju ni več poslušal, kolesa so se večkrat vrtela na mestu ... Porinila sva avto v senco in moral sem ga popolnoma zamaskirati ...
Četrti maj je minil brez nobene spremembe.Kakor vsak dan ob 8. uri črna kava, konzerve, za kosilo paštašuta, za večerjo mleko. Podnevi

Z VOSLON H MEDEGE

Anbot so Kurtežane hudjevle u Jizlo po strme stare pote. Unibot je bil vodja šole še Pećarić. Šu je h Delegaton, da bi Just pelju bolano maještro sez voslom h medege dol u Jizlo. Jušto se je preu lipu nepravu: vobuku kameželin, vobu talepe c'vate eno se počešlal. To je blo tr'ba, ke je pelu gospudično ses Secilije, de ne bo šrajela ten duma, kašne smo mi. Vzel je bašto, pukril jo ses kuverto eno pumagu učitelci gor ne vosla. Du Šareda je šlo lipu, ke je bla pot ravna. Pod Šaredon je blo masa navzdul'n eno bašta je sez učitelco puzela vosle na glavo. Jušto je mogu vsaceh deset metru t'ga vosla vobraćet.

V Jizle so se ustavle na "štacijone ut voslov". Učitelca je šla dol ses muše, ma je bla puna voslovskih dlak. Doboto se je zjokala: "Mamma mia, dove vado in questo stato." Jušto jo je sćisto, kuker je mogu eno znel. Ponjor je bla vsa srećna. Ku je bla pr medege, se je Jušto spensu, kaku bo šlo naz - navzguren: "Zvežel jo bon, pa bo šlo." Eno t'ku je anka storu.

Druge dan je pršo Pećarić naz h Delegaton. Prašu je Jušta: "K'ku je blo vćera? Denes, denes je kumej bolana." Ponjer je Jušto poveu, k'ku je blo, k'ku je bla vsa ut dlak, k'ku jo je žavezu. Smejele so se za poćet.

(Povedal Jušto Grbec /1913 - 1994, zapisala Nada Morato)

Naše otroške folklorne skupine Usakoščat iz Kort leta 1996, foto: D. Jug

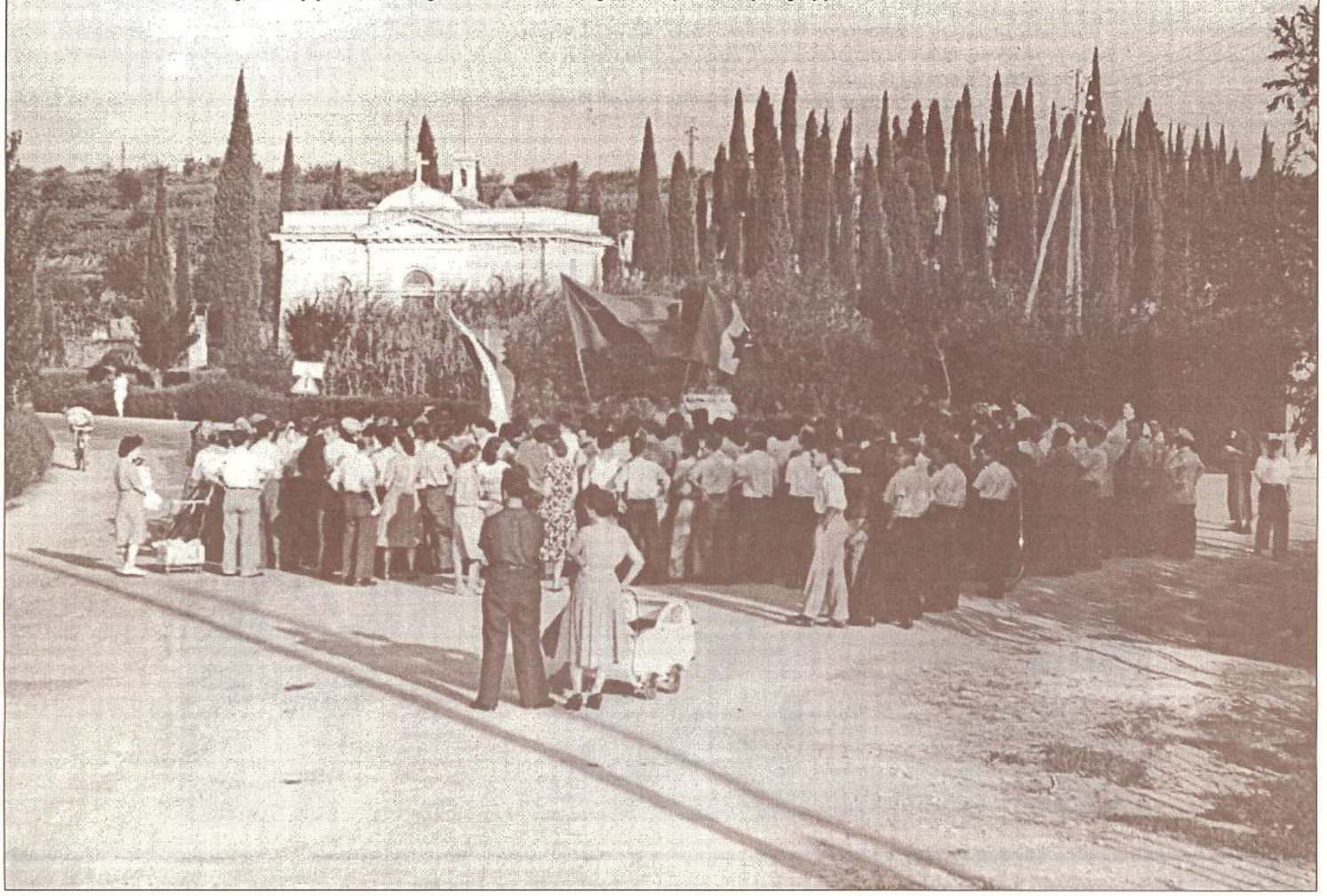
sva kvartala. Bil je na sprehodu, ubil veliko kačo, spet nekaj zapisal. Tokrat tudi jaz. Bilo mu je jasno, da tudi jaz pišem nekaj dneviku podobnega. Ko sva legla, je začel s politično temo. Kar sam je začel pripovedovati, da ima brata v Albaniji. Ta mu piše o velikih nemirih nekih "ribelov" v Jugoslaviji. Rekel je, da mu je prijatelj, ki je prejšnji teden prišel iz Italije, povedal, da je tudi na italijanskem ozemlju okrog Gorice, Reke dosti "ribelov". Od mene je hotel zvedeti, kaj so ti ljudje in zakaj se upirajo. Nisem bil dovolj vešč, da bi mu to razložil, čeprav sem nekaj vedel o cilju partizanov. Zaradi tega sem rekel, da ne vem nič. Trdil je, da razpolaga s podatki, da je moj oče socialist. Odgovoril sem, da ne vem. Dovolil sem si ga vprašati, zakaj skoraj vse iz Slovenskega Primorja pošiljajo v Afriko. Odgovoril mi je, da je to iz političnih razlogov. Še to je pripomnil: "Vsi vi ste več ali manj antiitalijani, če ne za komuniste." S tem se je dan končal in počakala sva na 5. maj. Tudi ta je bil, kot vsi do tedaj, lep sončen dan ...

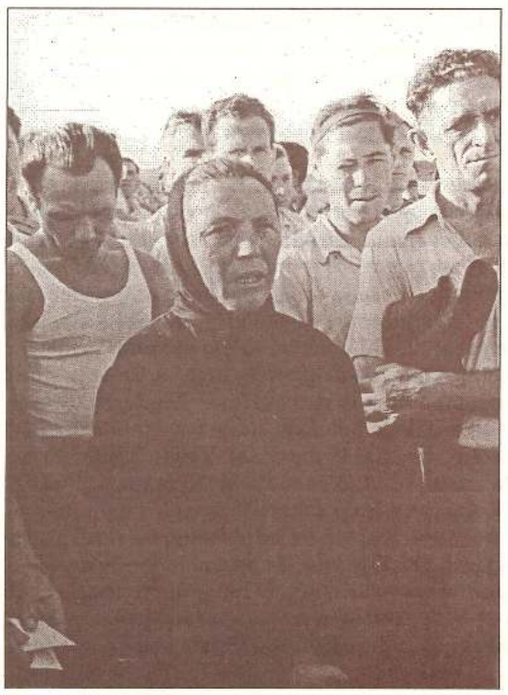
6. maja sva igrala "odkrite karte". Bil je govor o Jugoslaviji in partizanih, o Rusiji, o El Alamejnu in zapuščanju Afrike. Povedal mi je, da ni prišel v Afriko, da bi tukaj zgubil glavo. "Zbežal sem iz Tunisa, ker vem, da bodo Američani in Angleži uporabili vse moči, da ga čim prej zavzamejo. Tukaj je naša koža bolj varna kot tam. Vzel sem te s seboj zato, ker ti bolj zaupam kot svojemu Zarelliu. Vem tudi, da ste iz vaših krajev bolj pogumni kakor mi. To ste dokazali v 2. svetovni vojni in pa danes v Jugoslaviji." Kaj vse je govoril v moj prid, sem že pozabil... Okrog 18. ure zvečer je z daljnogledom opazil neke postave, ki so se približevale najinemu gričku. Začel se je tresti. Dal mi je daljnogled, da pogledam in po možnosti prepoznam, komu pripadajo. Videl sem dva mlada fanta brez kap, z mitraljezoma čez rame. Njuna obleka je bila temnejša od najine. Bilo nama je jasno, da sta Nemca. Odločil je, da se skrijeva v skopani strelni jarek, kajti Nemci so bili ob takih primerih hujši sovražniki kakor Italijani. Kakor da bi bila psa vohuna, sta se vedno bolj približevala. Dal je znak, da pripraviva bombe. Že se je slišal njun pogovor. Opazila sta sled avta in šla za njo. Situacija je bila napeta. Gledala sta okrog avtomobila in se nista ničesar dotaknila. Bilo je videti, da sta mlada, brez vsakega čina. Na njiju ni bilo videti nobenega strahu. Deset metrov od najinega položaja sta se usedla in zakadila, kakor bi čakala gospodarja. Govorila sta na glas, ampak razen "krucefiks" nisem razumel ničesar. Kaj naj bi naredila? Videti je bilo, da sta na begu. Ko več nisva mogla zadrževati radovednosti, je eden zažvižgal melodijo, ki mi je bila znana - "Mamca moja, pošljite me po vodo." ... Nadrejeni je odločil, da ju pokličeva, kar sem moral storiti jaz. Vstal sem iz rova in poklical: "Kamerat, a koga čakate?" Seveda v italijanščini, ker nemško nisem znal niti jesti. Fanta sta hitro vstala, bila sta presenečena. A nista izgubila poguma. Kaj sta mi odgovorila, ne vem, nisem razumel, vendar sta mi sklepetala cel referat... Eden je govoril kot advokat, drugi je samo potrjeval, videti je bilo, da ne zna najbolje nemško. Pomislil sem, da ni slučajno kakšen Korošec ali celo Slovenec. Zato sem se odločil, da rečem par besed v slovenščini. Takoj me je vprašal, od kod sem doma. "Jaz sem iz Celja," je dodal. Drugi je bil tudi slovenskega rodu, ampak iz Celovca. Sedaj smo se o vsemu sporazumeli. Povedala sta nama, da sta zbežala iz svoje enote že 2. maja, ker je bila v bližini Sus uro kasneje razbita skoraj do zadnjega moža. Dejala sta, da se Nemci slabo upirajo in da verjameta, da so Angleži že v Tunisu.

(nadaljevanje prihodnjič)

IZ VAŠIH PREDALOV

Polaganje vencev ob spomeniku padlima skojevkama MARIJI SEGULIN - MIRI in AKVILINI BEMBIČ - ZDENKI v začetku petdesetih let pri Slavčku pri Kopru, kjer sta 30. 4. 1944 padli. Fotografije so bile razstavljene v kulturnem domu v Loparju ob poimenovanju kulturnega doma po Akvilini Bembič - Zdenki 18. 10. 1997. Prispevala jih je DRUŽINA BRŽAN iz TRIBANA in so del gradiva za zbirko krajevnega muzeja v Loparju. Obenem bralce vabimo, da nam posredujejo morebitne podatke v zvezi z dogodki in ljudmi na fotografijah.

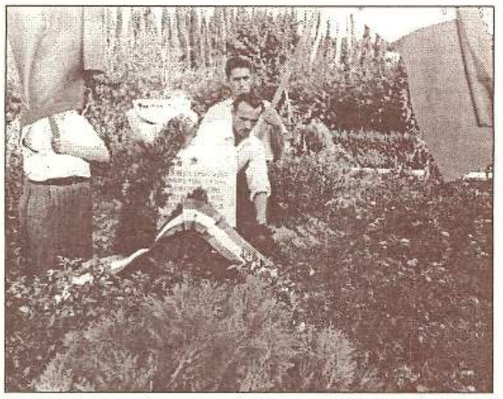

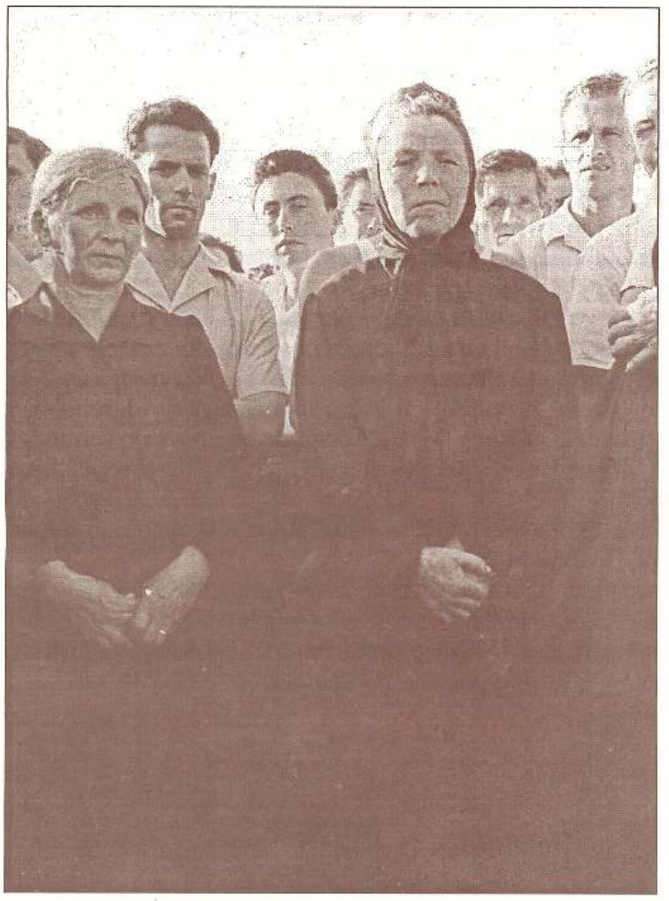

IZ VAŠIH PREDALOV

IZ MOJIH ZAPISKOV

Silvan Prodan
RAZSEŽNOSTI NEKEGA SREČANJA

Prvi četrtek v marcu 1954 prispe na Odbor mladine Slovenske gimnazije v Kopru pismeno povabilo na maturantski ples maturantov Italijanske gimnazije iz Rovinja že za naslednjo soboto. V vogalni sobi v 2. nadstropju Dijaškega doma staknejo na hitro glave skupaj sostanovalci - sošolci: Zvest Apollonijo, Leopold Babič, Boris Beržan, Zdenko Ferluga, Humbert Pribac in Silvan Prodan. Soglasno sklenejo, da se delegacija Slovenske gimnazije maturantskega plesa v Rovinju udeleži, ter zadolžijo predsednika odbora mladine Prodana, da nemudoma skliče sestanek odbora mladine, katerega člani so bili še: Bruno Eler, Roža Hribovšek, Milenka Komel, Ludvik Prelec, Marcel Stefančič (podpredsednik Državnega sveta v prejšnjem sklicu), Igor Taučar, Anica Toškan in Dario Valentič. Po pritrdilnem sklepu odbora je moral predsednik zaprositi ravnatelja gimnazije, Martinca, za dovoljenje in kritje stroškov prevoza. To seveda ni bilo tako preprosto, ker je bil ravnatelj obenem tudi profesor francoskega jezika in ni razumel nobenega svojih učencev, če ni pristopil in mu obrazložil svoje želje v francoščini. Zato je bila potrebna temeljita priprava, katere rezultat je bil, da je ravnatelj svoj pristanek brez pridržkov takoj dal in predsedniku odbora mladine izročil naročilnico za najem avtobusa, s katero je dobesedno stekel do direktorja avtobusnega podjetja ADRIA pravkar preimenovanega v GALEB.

V soboto popoldne je pred gimnazijo že čakal najnovejši Mercedesov avtobus, katerega smo napolnili dijaki 6. in 7. razreda in se prešerno odpeljali proti Rovinju, kjer so nas italijanski vrstniki sprejeli nadvse prijazno in navdušeno, še posebej ker nas sploh niso pričakovali. Kajti udeležbe nismo mogli potrditi, prvič zato, ker nismo imeli nobenih izkušenj, drugič zato, ker so bile telefonske zveze veliko manj razvite, in tretjič še najbolj zato, ker sploh ni bilo v navadi, da se gimnazijci iz bolj oddaljenih centrov in iz različnih govornih območij vabijo na maturantske plese.

V Rovinju so nam najprej razkazali šolske in bivalne prostore ter nas seznanili z dolgoletno tradicijo tamkajšnje gimnazije. Na samem plesu pa so se pojavili še pradstavniki hrvaške gimnazije Otokarja Keršovanija iz Pazina in nehote so se razvili pogovori o nadaljnjih stikih in sodelovanju. Koprčani smo ponudili organizacijo srečanja v lahki atletiki, odbojki, nogometu in šahu med dijaškimi reprezentancami treh šlskih centrov: Kopra, Rovinja in Pazina, kar so Rovinjčani in Pazinčani z navdušenjem sprejeli.

Po vrnitvi v Koper smo z zamislijo najprej seznanili ravnatelja Martinca in upravo Dijaškega doma, ki je takoj pristala, da za dva dni sprejme v goste šolski reprezentanci Rovinja in Pazina. Član odbora mladine Prelec, ki je bil obenem sekretar osnovne organizacije Zveze komunistov na gimnaziji, mi je svetoval, da bi bilo dobro o zamisli srečanja vprašati za mnenje tudi sekretarja Okrajnega komiteta mladine. Rečeno - storjeno. Potrkal sem pri tovarišu Novaku, ki pa, na moje veliko začudenje, ni pokazal nobenega navdušenja nad zamislijo. S težavo mi je le naročil, naj zadevo obrazložim na bližnji letni konferenci mladine Okraja Koper. Za organizacijo športnega srečanja sem medtem pridobil tudi Zvezo društev za telesno vzgojo U.C.E.F. (Unione Circoli d'Educazione Fisica), katere sekretar Mirko Živec me je zaprosil, naj na konferenci mladine podam tudi njeno letno poročilo.

V navdušenju za organiziranje srečanja treh istrskih šolskih centrov sem na letni konferenci mladine obrazložil tudi skupno zamisel, da bi športno srečanje postalo tradicionalno ter bi se odvijalo izmenično v Kopru, Rovinju in Pazinu.

Na tako oblikovan predlog je na konferenci odgovoril sam sekretar Okrajnega komiteta Zveze komunistov Julij Beltram, ki je svoje nestrinjanje strnil z ugotovitvijo, da nas je Slovencev skupno za en sam klobuk. Zato je predlagal, naj se šolska mladina povezuje s centri v Sežani in Postojni, ne pa s Pazinom in Rovinjem. Zato na konferenci ni bil sprejet nikakršen sklep, srečanje pa smo vseeno organizirali, čeprav brez ustreznega političnega pokroviteljstva. Za Koper je bilo srečanje pravi športni praznik, pri katerem so sodelovale vse šole, slovenske in italijanske, profesorji telesne vzgoje pa so nastopili v vlogi sodnikov.

Po zaključku v vseh pogledih uspelega srečanja sem v izjavi za Radio Koper ponovil zamisel o tradicionalizaciji srečanja, kar je še bolj razjezilo takratno okrajno politično vodstvo, ki je name pritiskalo z vseh strani, še posebej preko profesorja filozofije Lenardiča. Tako sem moral nemudoma podati odstavko na mesto predsednika mladinske organizacije Slovenske gimnazije. Seveda sem bil takoj črtan tudi iz seznama kandidatov za sprejem v Zvezo komunistov. Pozneje so mi razložili, da je bila zamisel srečanja treh istrskih srednješolskih centrov prvi korak k odcepitvi Istre od Jugoslavije. To pa v nobenem primeru ni ustrezalo resnici, marveč je bila organizacija in izpeljava srečanja le odraz prekipevajoče mladostne energije, katero je v celoti dojel in s svojo vsestransko podporo potrdil velikan med pedagogi profesor Peter Martinc.

(Božidar Jakac: Na bloku v Ajševici, 15. 9. 1947, perorisba)

Avgust Danilo Pucer

NA ROBU PREPADA

Življenje človeštva spominja na veliko dramo. Vsak posameznik, vsaka družina, vsaka človeška skupnost pa tudi vsaka generacija, ima v tej drami svojo vlogo, ki mu jo narekuje, navdihuje nevidni Režiser, avtor vsega, kar obstaja. Toda človek ni marioneta; človek je svobodno, suvereno in zato tudi odgovorno bitje, z nalogo, da uporablja sposobnosti in možnosti, ki so mu dane. Režiser mu daje le navdih in mu določa okvir, ki ga ne sme prestopiti. Tako je človek kot posameznik in skupnost sooblikovalec sveta in človeške zgodovine. Če pa človek v svoji svobodi prestopa določeni mu okvir, meje naravnega prava, če zavrača Režiserjeve navdihe in si usodo vzame v svoje roke, sega s tem po sadovih prepovedanega drevesa in spreminja dramo človeške zgodovine v kaos in tragedijo. Vsak posameznik je nekaj enkratnega, neponovljivega, je unikat. Toda čeprav je človek najbolj popolno bitje na zemlji, je tudi nebogljen, sam sebi nezadosten. Človek nujno potrebuje ob sebi sočloveka, je družbeno bitje. Osnovna celica človeške družbe je družina. Normalno se človekovo življenje začne v družini. Različnosti posameznikov v družini dopolnjujejo drug drugega, so bogastvo družine, ki ji daje večjo popolnost. Če vsak posameznik v družini dobro opravlja svojo nalogo, je družina trdna, uspešna in osrečujoča. Takim družinam pravimo, da so zdrave. Če posamezen član družine doživi uspeh, čast, slavo itd., so vsaj del teh sadov deležni tudi ostali člani družine. Prav tako ob prizadetosti posameznika (tudi ko gre za krivdo), na primer zaradi nesreče, bolezni in podobnega, pade teža tudi na ostale člane družine.

Če v družini ni prave medsebojne solidarnosti, če pride do medsebojne zlorabe ali da vsak ne izpoljnjuje dobro svoje vloge, je prizadeta celotna družinska skupnost. Družina trpi, propada, v skrajnem primeru pa celo razpade. Kljub svoji čudovitosti družina ne more zadostiti vseh človekovih potreb po družabnosti. Zato posameznik potrebuje razna društva, združenja in ustanove, ki na neki način spominjajo na družino. Tudi v njih najde del svoje dopolnitve in se v njih uveljavlja.

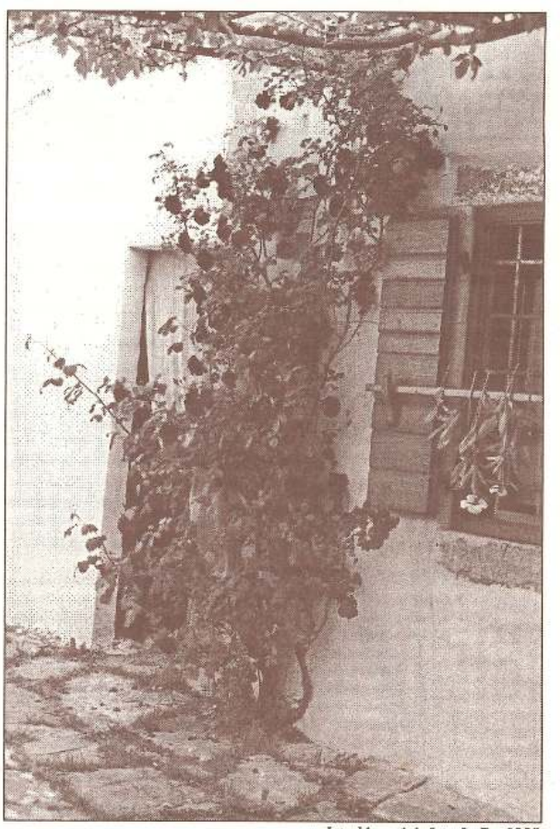
Družina v širšem pomenu besede, ki je vsakemu potrebna, je tudi država. Pravice in dolžnosti državljanov določajo ustava in zakoni. Pravice so pravno varstvo, pravica do šolanja, socialnega, zdravstvenega varstva itd., dolžnosti pa plačevati davke, služiti vojaški rok, izpolnjevati obveznosti do državnih in drugih ustanov itd. Če država vsem državljanom zagotovi uživanje državljanskih pravic in če državljani izpolnjujejo dolžnosti do države, je država trdna, uspešna in perspektivna. Če se posameznik ali skupnost pregreši v odnosu do države, pride do zadolžitve. Da se dolg poravna, mora dolžnik plačati kazen. V hujših primerih je lahko krivcu začasno odvzeta svoboda ali določene pravice. V najhujših primerih pa je lahko posledica celo izguba vseh državljanskih pravic - izgon iz države. S tem, ko je prizadet posameznik, so prizadeti tudi vsi člani društev, ki jim pripada, zlasti pa člani njegove družine in to tudi v primerih, ko v zvezi s tem nimajo nobene krivde.

Če državna zakonodaja ne temelji na naravnem pravu, če država in njene ustanove ne spoštujejo načel, ki veljajo za vse ljudi vseh časov, kot so poštenost, pravičnost, spoštovanje človekovega dostojanstva itd., ne more biti trdna in uspešna. Zajame jo kaos in razpade.

Liberalizem

Liberalizem je danes prevladujoča svetovna miselnost s prednostmi in z vsemi svojimi posledicami, ki jih prinaša. Temelji na razsvetljenstvu, katero postavlja v središče človeka posameznika. Miselnost, da je človek posameznik, ki je sam sebi zadosten. Razsvetljenstvo poudarja človekov razum, odklanja (ali vsaj zanemarja) pa etične vrednote. Iskanje vrednot prepušča posamezniku, da vsak izbira, kar mu je koristneje. Pragmatiko postavlja pred etiko. Taka usmeritev vnaša strah in negotovost, ogroža človeško družbo. Če ni splošno veljavnih etičnih norm, lahko vsak dela, kar hoče. Za vsak družbeni sistem, ki se hoče obdržati, je neobhodno, da spoštuje vsaj nekatere moralne vrednote, kot so poštenost, pravičnost, človekovo dostojanstvo.

Pri nas v Sloveniji je za prehod iz marksizma (ki tudi temelji na razsvetljenstvu) v liberalizem značilno to, da sistem v praksi ne zagotavlja spoštovanja teh temeljnih vrednot. Na primer, naša država ima jasen zakon o denacionalizaciji, toda tisti, ki imajo dejansko oblast, naredijo vse, kar je potrebno, da se zakon ne izvaja. Kaj takega se v nobeni pravni državi ne more dogajati. (uvodno razmišljanje k aferi Brič)

Istrski motivi, foto L. D., 1998.

Nadaljevanje s 6. strani

SREČANJA Z VIKTORJEM SNOJEM

Povabim ga v svojo vas. Pokažem mu našo pokopališko cerkev, tri velike hraste ob njej, plosko raven nad vasjo in mu povem zgodbo o pustu in ljudskem teatru, ki se odvija okrog njega. O zbiranju ljudi in prepevanju.

"Ali pri vas mogoče obstaja tudi kak spomin na ogenj, na njegovega čuvarja?" me vpraša.

"Ne, nič takega se ni ohranilo. Najbolj je ostalo v spominu ljudsko prepevanje. In seveda poganski elementi, ki se uprizarjajo ob pustu. Letos so ga zažgali gor na Planelah blizu tistega lepega hrasta," mu odgovorim.

"Pod hrastom so se včasih dogajali "ljudski posveti"," pripomni. "Ljudi so privlačila mesta s pozitivnim sevanjem. Tam so se dobro počutili. In prav na takih mestih so se nahajala tudi lepa drevesa, hrasti. Na teh mestih so sčasoma nastali hrami. Danes na takih krajih stojijo cerkvice."

Od naših treh hrastov, ki v naročju nosijo pokopališče s cerkvico svetega Jerufa v sredini, si vzame mero obsega in nekaj listov, da jih pošlje v analizo.

"Sicer pa je v vaši vasi najbolj viden kamen," pravi. "Nemara še oblika hriba. ISTRA JE KAMEN IN OGENJ. Kdor to zanika, zanika prabit, hoče spodrezati kontinuiteto."

Ob srečanjih s slikarjem in njegovimi deli je v meni nastal dolg. Besede, ki jih je povedal, hočejo biti zapisane in označiti želim prispevek, ki ga umetnik daje našemu svetu. Viktor Snoj je zemljan, ki ustvarja v Istri. Tu je zanj prisotna kozmičnost in Istra je v kozmičnosti prepoznavna. Odkriva stopnje od konkretnosti bivanja do duhovnih abstrakcij. Pri tem ni le teoretično predpostavil, ampak dejansko dokazal, da duhovne in filozofske višine človek nosi v sebi in jih vidi povsod, kamor gre sam: sredi največjih mest, galerij, katedral, ali enostavno v pustinji. Prešel je dilemo med domačijskim, etnološkim, kmečkim v nasprotju z univerzalnim, sodobnim, svetovljanskim. Tu ni prepada in sam ga je s svojimi deli ovrgel. Zato je eden najpristnejših in najglobljih nadaljevalcev različnih ravni istrske duhovne tradicije. Samonikle in tiste, ki je prišla v ta prostor, se v njem razraščala in se povezovala z evropskimi trendi.

PO NAVDIHU ISTRE

Marta Balaban Koprivc

Z barvami, ki jih daje narava

(utrinki z moje delavnice)

Barve nastajajo počasi. Najprej jih v obliki vtisov kopičimo v podzavesti. Tople, prijazne, včasih hladne in stroge, nato pa nas pričnejo spodbujati, da jih prenesemo v stanovanje, v delovni prostor ali pa na oblačila. Tako je tudi z barvitostjo istrske pokrajine, ki jo tukaj živeči človek nosi v sebi in jo želi ujeti v vse, kar ga obdaja.

Alojz Umek, Tipične in redke rastline v Istri, akvarel, 1998

Kuhinja je temačen prostor v stari kamniti hiši, saj svetloba spričo majhnih, čeravno obnovljenih oken ne more v celoti opraviti dela. Ugaslo bele, mehke volnene niti, spete v šope, visijo s tramov in čakajo, da pridejo na vrsto. Diši po vlažni prsti in svežem listju. Košare na tleh so polne. Hrastovo in orehovo listje, v platneni vrečki pa dolgo časa zbirani čebulni olupki.

Kamnite stene, s katerih smo ob selitvi skrbno odstranili omet, da bi razkrili lepoto kamenja, so bile pred davnimi leti gotovo že priča podobnemu opravilu. Le da se je takrat vse dogajalo ob ognjišču.

V velikih loncih brbota gostljasta čobodra, ki je pravzaprav videti neprijetno umazana, čeprav diši iz loncev prijetno po zeliščih. Počasi postaja vedno temnejša, dokler ni končno pripravljena za volneno kopel.

Preja bo seveda veliko prijaznejše barve, kot je videti brozga v loncih. Že osušene niti prevzamejo žgoče rumen odtenek iz čebulnih olupkov, svetlo rjavo iz orehovih listov in nežno zelenorumeno iz hrastovih. Barve, ki so del tukajšnje pokrajine. Vsi ti odtenki, ki nas obdajajo, tičijo skriti v rastlinah, ki rastejo okoli.

Narava je najmodrejša učiteljica, ki pozna odgovor na vsako vprašanje. Stara in dobra pomočnica je in ravno zato pospravim v predal sintetične barve.

Prepuščam se njenemu vodstvu in nekakšen prapomin me vodi skozi davno pozabljene spretnosti. Čudovita skladnost odtenkov v kamenju skuša biti plaho ponovljena v mehkih prelivih vlaken. Narava oblikuje. Čutim moč in lepoto njenega jezika, ki ga razumem. Opravljam delo, ki je bilo tudi v teh krajih posebno. Zaradi orehov in hrastov, ki rastejo ob hišah, zaradi ruja, ki obarva jesenske gozdove in zaradi žuke, ki rumeno označuje junij.

Bledi odtenki sivovijolične barve, ki jih da bezgova jagoda ... najdem v viharnem nebu nad morjem ... dišijo po vetru in sivki.

Posebnost rastlinja obenem pomeni tudi posebnost odtenkov. Človek pa je bil vedno tako nečimrn, da je hotel lepoto zase ustaviti in jo zadržati. Podoživljam stara opravila, s katerimi je to počel. Narava mi vliva moč in energijo. Spoštljivo sprejemam njeno vodstvo.

Bogastvo in raznolikost rastlinja v Istri nudi pestro barvno lestvico naravnih odtenkov in neizčrpen vir surovin.

Barvanja z rastlinami predstavlja predvsem še eno kvaliteto življenja. V razvitih deželah se ponovno obuja, čeprav ni pričakovati, da bo po njem segla industrija. To je zamudno, nepredvidljivo opravilo, ki pa daje izjemno lepe in posebne rezultate, zanimive predvsem za male podeželske delavnice in družinsko uporabo.

List ISTRSKE TEME je vpisan v evidenco javnih glasil, ki jo vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod št. 1547. Po mnenju istega, št. 415-625/98 z dne 24. 4. 1998, spada med proizvode, za katere se plačuje 5% davka od prometa proizvodov. Uvrščen je v sistem ISSN pod št. 1408-6956. List izhaja najmanj šestkrat letno v nakladi 300 izvodov. Izdajatelj: Vita, zavod, Koper, Župančičeva 39. Uredniški odbor: Duša Krnel Umek, Silvan Prodan, Arduin Hrvatin, Alojz Umek, Nada Morato, Marta Balaban Koprivc. Glavna urednica: Leda Dobrinja. Lektoriranje: Andreja Blažič Klemenc. Računalniško oblikovanje: Sara Morgan. Tiskala: Tiskarna Glem. Naslov uredništva: Lopar 39, 6273 Marezige. Telefon/telefaks: 066-55 534.

ŠTUDIJSKI KROŽKI